

СТАНИСЛАВ ЛЕМ УСЛОВЕН РЕФЛЕКС

Част 0 от „Пиркс“

Превод от полски: Огнян Сапарев, —

chitanka.info

Това се случи на четвъртата година от обучението, точно преди ваканцията. Пиркс беше преминал през всичките практически занятия, беше летял на симулатора^[1], имаше и два истински полета, както и „самостоятелен кръг“ — полет до Луната с кацане и връщане. Чувствуваше се стар космически вълк, врял и кипял в тези работи, за когото планетите са роден дом, а износеният скафандър — любима дреха; който първи забелязва в пространството връхлитащия метеоритен рояк и с обряден възглас „Внимание! Рояк!“ — и светкавична маневра спасява от неминуема гибел кораба, себе си и не толкова бързите си другари. Така поне си го представяше, констатирайки с огорчение по време на бръснене, че по лицето му съвсем не личи колко много е преживял. Дори онзи гаден случай при кацането в Централния залив, когато приборът на Харелсбергер експлодира в ръцете му, не му донесе поне един бял косъм. И дума да не става — даваше си сметка за безплодността на мечтите си за прошарена коса (все пак чудесно би било да има посребрени слепоочия!), но поне около очите да се бяха появили няколко бръчки, които да показват от пръв поглед, че са резултат на напрегнатото виждане в звездите по курса на кораба! Какъвто си беше кръглолик, такъв си и остана. Дращеше със затъпелия жилет своята мутра, от която тайно се срамуваше, и измисляше все по-потресаващи ситуации, които да овладее в последния момент.

Матерс, който донякъде знаеше за неговите огорчения, а донякъде се досещаше, го посъветва да пусне мустаци. Трудно е да се каже дали съветът беше искрен. Във всеки случай, когато в минутите на утринна самотност пред огледалото Пиркс сложи парче черен шнур над горната устна, чак го втресе — толкова идиотски вид имаше. Усъмни се в Матерс, макар че онзи може би не му мислеше злото; това беше съвсем сигурно поне за неговата хубава сестра, която веднъж беше казала на Пиркс, че изглежда „ужасно порядъчен“. Това го довърши. Наистина, в ресторанта, където танцуваха, не стана нито едно от нещата, от които се боеше. Само веднъж сбърка танца, а тя беше толкова деликатна, че замълча, и Пиркс едва по-късно забеляза, че останалите танцуват нещо съвсем друго. Но после всичко тръгна като по вода. Не я настъпваше, стараеше се да не се смее гръмогласно (смехът му караше хората по улиците да се обръщат), а след това я изпрати до къщи. От последната спирка вървяха пеша доста дълго и

през целия път мъдруваше какво да направи, за да може тя да разбере, че съвсем не е „ужасно порядъчен“ — тези думи го съсипваха. Когато стигнаха до къщата, го обхвана паника. Така и не успя да измисли нищо, а на това отгоре — поради напрегнатото мислене — мълчеше като пън; в главата му цареше пустота, отличаваща се от космическата само по това, че беше предизвикана от отчаяно усилие. В последния момент като метеори се стрелнаха две-три идеи: да уговори среща, да я целуне, да ѝ стисне ръката — някъде го беше чел — многозначително, нежно, а същевременно коварно и страстно. Но нищо не излезе. Нито я целуна, нито определи среща, даже ръка не подаде... Дотук да беше свършило! Когато тя каза „Лека нощ“ със своя приятно модулиращ глас, обърна се към вратата и хвана дръжката, в него се събуди дяволът. А може би всичко стана просто, защото в гласа ѝ долови ирония, действителна или въображаема, дявол знае, но съвсем инстинктивно, именно когато тя се обърна с гръб към него, такава една самоуверена, спокойна, това е, защото е красива, държеше се като кралица, хубавите момичета обикновено така...

...е, накратко: шляпна я по задника, и при това силно. Чу се тих, сподавен вик. Явно я беше изненадал порядъчно. Но не почака да види какво ще стане. Обърна се кръгом и изчезна, сякаш от страх, че ще го подгони... На другия ден се приближи до Матерс като до бомба с часовников механизъм, но онзи нищо не знаеше за инцидента.

Този въпрос го безпокоеше. Тогава не мислеше нищо (колко леко за съжаление му се удаваше!), а я плесна по задника. Нима така постъпват ужасно порядъчните хора?

Не беше съвсем сигурен, но се опасяваше, че е така. След историята със сестрата на Матерс (оттогава бягаше от нея като от огън) той поне престана да гримасничи сутрин пред огледалото. Преди това беше паднал толкова ниско, че на няколко пъти с помощта на второ огледало търсеше такъв профил на лицето си, който поне отчасти да задоволи великите му изисквания. Разбира се, не беше пълен идиот и виждаше смешното в тези маймунски гримаси, но, от друга страна, нали не признаци на красота някаква търсеше, пази боже, а черта на характер! Четеше Конрад и изчервен, мислеше за великото галактическо мълчание, за мъжественото самотничество, а нима можеш да си представиш героя на вечната нощ, отшелника, с такава

мутра? Съмненията останаха, но на гримасниченето пред огледалото сложи край, доказвайки си каква твърда и непреклонна воля има.

Тези вълнуващи грижи малко поизбледняха пред приближаващия изпит при професор Меринус, когото курсантите наричаха Меринос. Честно казано, от този изпит не се боеше. Само три пъти се беше мярнал в зданието на навигационната астродезия и астрогнозия, където пред вратите на залата студентите изчакваха излизащите от Меринос не толкова, за да отпразнуват успеха им, колкото за да научат какви нови коварни въпросчета е измислил „Зловещият Овен“. Това беше другият прякор на строгия професор. Старецът му неден, който през живота си не беше стъпвал на Луната и дори прага на ракета не беше прекрачвал! — знаеше по силата на теоретическата си ерудиция всеки камък от всички кратери на Морето на дъждовете, скалистите хребети на астероидите и най-недостъпните райони на спътниците на Юпитер; говореше се, че е всестранно осведомен за метеоритите и кометите, които ще бъдат открити едва след 1000 години — той отсега е изчислил математически орбитите им по време на любимото си занимание — пертурбационен анализ на небесните тела. Необятността на неговите познания го правеше придирчив към микроскопичните знания на курсантите.

Пиркс обаче не се боеше от Меринус, защото беше намерил ключа към него. Старецът имаше собствена терминология, която никой друг освен него не използваше в специалната литература. Воден от вродената си съобразителност, Пиркс поръча в библиотеката всички трудове на Меринус и... не, съвсем не ги прочете. Само ги прелисти и извади двеста Меринусови словесни уроди. Назубри ги както трябва и беше уверен, че ще изкара. Точно така и стана. Когато професорът чу в какъв стил му отговаря, трепна. Вдигна опърпаните си вежди и се заслуша в Пиркс като в славей. Облаците, които обикновено не слизаха от лицето му, се разсеяха. Някак се подмлади, изглеждаше като че ли слуша самия себе си — а Пиркс, окрилен от тази промяна и от собственото си нахалство, се носеше с пълна скорост — и макар на последния въпрос напълно да се провали (трябваше да се знаят формули, тук цялата Меринусова реторика не можеше да помогне), професорът му написа тлъста четворка и изрази съжаление, че не може да му пише петица.

Така Пиркс укроти Меринус. Хвана го за рогата. Много по-голям трепет изпитваше пред „идиотската баня“, която беше следващият и последен етап преди изпитите за дипломиране.

При „идиотската баня“ не помагаха никакви хитрини. Най-напред човек отиваше при Алберт, уж служител при катедрата по експериментална астропсихология, а всъщност дясна ръка на доцента — неговата дума тежеше повече от мнението на всички асистенти. Той беше момче за всичко още при професор Балло, който преди година излезе в пенсия за радост на курсистите и огорчение на служителя (защото никой не го разбираше така добре, както пенсионираният професор). Алберт водеше кандидата в една малка стаичка в подземие, където снемаше парафинова маска от лицето му. След това свалената маска се подлагаше на малка операция: в носовите отвори поставяха две металически тръбички. С това работата се свършваше. Кандидатът се качваше горе, в „банята“. Естествено, нямаше никаква баня, но както е известно, студентите не наричат никога нещата със собствените им имена. Това беше голямо помещение с басейн, пълен с вода. Изпитваният — или на студентски жаргон „пациентът“, се събличаше и влизаше във водата, която нагрываха дотогава, докато не престанеше да усеща температурата ѝ. Това беше индивидуално: за едни водата „преставаше да съществува“ при 29 градуса, при други — чак при 32 градуса. Когато лежащият възник във водата младеж вдигнеше ръка, преставаша да нагрыват водата, а един от асистентите му слагаше на лицето парафиновата маска. След това във водата прибавяха някаква сол (макар и не цианкалий, както сериозно уверяваха онези, които вече бяха минали през „идиотската баня“) — изглежда, най-обикновена готварска сол. Добавяха я дотогава, докато тялото на „пациента“ (наричан също удавник) започнеше да се държи, без да потъва, във водата малко над повърхността^[2]. Само металическите тръбички се подаваха навън, така че можеше свободно да диша. Това всъщност беше всичко. Ученото название на експеримента гласеше „отстраняване на аферентните дразнители“. В действителност лишен от зрение, слух, обоняние, осезание (присъствието на водата много скоро преставаше да се усеща), скръстил ръце на гърдите си като египетска мумия, „удавникът“ почиваше в състояние на безтегловност. Колко време? Колкото можеше да издържи.

Като че ли нищо особено. Обаче с човек в такова положение започват да стават странни неща. Естествено, всеки можеше да чете колкото си иска за преживяванията на „удавниците“ в учебниците по експериментална психология. Ала тези преживявания бяха индивидуално различни. Една трета от кандидатите не можеха да издържат не шест или пет, но дори три часа. И все пак издръжливостта си струваше усилията, защото мястото на преддипломната практика зависеше от оценката за издръжливост: който заемаше първото място, получаваше „екстра“ практика, съвсем различна от, общо взето, неинтересното, даже скучно пребиваване по различните околземни станции. Невъзможно беше да се предвиди кой ще се окаже „железен“ и кой не — „банята“ подлагаше на не какво да е изпитание целостта и твърдостта на характера.

Пиркс премина началото доста гладко, ако не смятаме това, че без всякаква нужда си мушна главата под водата, преди асистентът да му сложи маската, благодарение на което глътна порядъчна порция и се убеди, че това е най-обикновена солена вода.

Веднага след като му сложиха маската, почувствува лек шум в ушите. Намираше се в абсолютна тъмнина. Разхлаби мускулите, както следва, и увисна неподвижно във водата. Очите не можеше да отвори, дори и да иска — парафинът плътно прилепваше към страните и челото. Отначало го засърбя носът, след това дясното око. През маската, естествено, не можеше да се почеше. За сърбеж в разказите на другите „удавници“ не се говореше — явно това беше негов личен принос в експерименталната психология. Почиваше съвършено неподвижен във водата, която нито топлеше, нито охлаждаше голото му тяло. След няколко минути имаше чувството, че тя изобщо не съществува.

Разбира се, можеше да размърда краката или поне пръстите си и да се увери, че са хлъзгави и мокри, но знаеше, че от тавана над него бди окото на регистриращата камера: за всяко помръдване се пишеха наказателни точки. Вслушвайки се в себе си, скоро започна да различава тоновете на собственото си сърце, необичайно слаби и сякаш идващи от огромно разстояние. Чувствувахе се съвсем не лошо. Сърбенето изчезна. Нищо не го стесняваше. Алберт беше сложил тръбичките в маската така ловко, че дори не ги усещаше. Изобщо нищо не усещаше. Тази пустота започваше да става тревожна. Първо

изгуби представа за положението на тялото си, за ръцете и краката. Все още помнеше как лежи, защото го знаеше, но не усещаше нищо. Започна да съобразява, дълго ли е бил под водата с белия парафин на лицето. С удивление разбра, че той, който обикновено умееше без часовник да определя времето с точност до няколко минути, няма ни най-малка представа колко минути — или може би десетки минути? — са изтекли след потапянето му в „идиотската баня“.

Докато се учудваше, забеляза, че вече няма нито тяло, нито лице — изобщо нищо. Сякаш изобщо не съществуваше. Такова усещане трудно ще наречеш приятно. По-скоро плашеше. Като че ли по мъничко се разтваряше в тази вода, чието съществуване също не усещаше. Ето, и сърцето си престана да чува. С всички сили напрягаше слух — и нищо. Затова пък тишината, която го изпълваше целия, се превърна в неприятно, глухо ръмжене, в непрекъснат бял шум — чак му се искаше да си запуши ушите. Хрумна му, че сигурно е изтекло доста време и няколко наказателни точки няма да бъдат фатални. Искаше да раздвижи ръцете си.

Нямаше какво да движи: ръцете му бяха изчезнали. Не че се изплаши — по-скоро се вцепени. Наистина, беше чел нещо за „загуба на усещането за тяло“, но кой би повярвал, че това усещане може да бъде така истинско?

„Явно така трябва да бъде — успокой се. — Важното е да не мърдаш — щом искаш да имаш добра оценка, трябва да потърпиш.“ Тази максима го поддържа известно време. Колко? Не знаеше.

След това започна да става все по-лошо.

Отначало тъмнината, в която се намираше, или по-точно: която беше самият той, се изпълни със слабо светещи кръгове някъде на границата на полезрението: всъщност те не светеха, а само смътно белееха. Раздвижи очи, почувствува движението и това го зарадва. Но странно нещо — след няколко помръдвания и очите отказаха да се подчиняват...

Зрителните и слуховите феномени, това проблясване, мяркане, шум и ръмжене, бяха само невинен пролог, играчка в сравнение с онова, което започна после.

Разпадаше се. И даже не тялото: за тялото вече не си спомняше, то не съществуваше от незапомнени времена, беше минало свършено, безвъзвратно загубено. А може би никога не беше съществувало?

Случва се понякога притиснатата, лишена от приток на кръв ръка да изтръпне за известно време. Тогава с другата, чувствителна и жива ръка можеш да я докоснеш, като парче дърво. Почти всеки познава това странно усещане, неприятно, но за щастие бързо преминаващо. Но тогава човек е съвсем нормален, жив, способен да усеща — само няколко пръста или китката са умъртвени, станали са като че ли чужд предмет, прикрепен към тялото му. А на Пиркс не остана нищо или по-точно: почти нищо — освен страха.

Разпаднаше се — не на някакви си личности, а именно на страховете. От какво се страхуваше? Нямахше понятие. Не живееше нито наяве — нима може да бъдеш наяве без тяло? — нито насън. Защото не сънуваше все пак: знаеше къде се намира, какво правят с него. Това беше нещо трето. И на пианство никак не приличаше.

Беше чел и за него. Наричаше се „нарушение на дейтелността на мозъчната кора, предизвикана от липсата на външни импулси“.

Звучеше не съвсем лошо. Но на практика...

Беше малко тук, малко там и всичко се разпълзяваше. Посоки. Нагоре, надолу, встрани — нямаше нищо. Мъчеше се да си спомни къде ли е таванът. Но за какъв таван можеш да помислиш, когато нямаш нито тяло, нито очи?

— Сега — каза си — ще въведем ред. Пространство — размери — три посоки.

Тези думи нищо не означаваха. Помисли за времето, повтори „време, време“ — сякаш дъвчеше парче книга. Няколко букви без всякакъв смисъл. Вече повтаряше не той, а някой друг, чужд, вселил се в него. Не, той се беше вселил в някого. И този някой се издуваше. Набъбваше. Ставаше безграничен. Бродеше из непонятни недра, стана огромен като балон, невъзможен, слоноподобен палец, целият беше палец, но не свой, не истински, а някакъв измислен, появил се неизвестно откъде. Този пръст ставаше самостоятелен. Ставаше нещо угнетяващо, неподвижно, свит укоризнено и същевременно идиотски, а той — неговото съзнание — се носеше ту към едната, ту към другата страна на тази грамада, невъзможна, топла, отвратителна, никаква...

Грамадният пръст изчезна. Пиркс кръжеше. Въртеше се: падаше като камък, искаше да извика. Очи без лица, кръгли, опулени, които се размазваха, когато им се съпротивяваше, лазеха в него, тълпяха се,

разпъваха го отвътре, сякаш беше тънкостенен резервоар, готов да се пръсне.

И избухна...

Разпадна се на независими едно от друго парчета тъмнина, които се рееха като безпорядъчно летящи дрипи овъглена хартия. И в тези трепкания и подхвърквания имаше непонятно напрежение, усилие като при смъртна болест, когато през мъглата и пустотата, която някога е била здраво тяло, а сега е само безчувствена, изстиваща пустиня, нещо за последен път се мъчи да се обади, да достигне до другия човек, да го види, да го докосне.

— Ей сега — удивително трезво каза някой, но това беше чужд глас, не неговият. Може би някакъв добър човек се смили и заговори с него? С кого? Къде? Но нали чу. Не, това не беше истински глас.

— Почакай. Другите са го преживели. От това не се умира. Трябва да се държиш.

Тези думи се повтаряха непрекъснато. Докато загубиха смисъл. Отново всичко се размаза като измокрена сива попивателна. Като пряспа на слънце. Размиваше се, неподвижно бягаше нанякъде, изчезваше.

„Сега няма да ме има“ — помисли напълно сериозно, защото това приличаше на смърт, а не на сън. Само едно все още знаеше, че не сънува. Обкръжиха го от всички страни. Не, не него. Тях. Бяха няколко. Колко? Не успя да преброи.

— Какво правя тук? — запита нещо в него. — Къде съм? В океана? На Луната? Изпитание...

Не вярваше, че е изпитание; как така — малко парафин, някаква си солена вода и човек престава да съществува? Реши да свърши с това на всяка цена. Бореше се, без да знае с кого, сякаш повдигаше огромен камък, който го е затиснал. Не можеше дори да помръдне. С последен проблясък на съзнанието събра остатъка от силите си и изстена. И дочу този стон — приглушен, далечен, като радиосигнал от друга планета.

За някакъв миг почти дойде на себе си и се съсредоточи — за да изпадне отново в следващата, още по-черна, още по-унищожаваща агония.

Не усещаше болка. Ех, да имаше болка, щеше да стои в тялото му, да напомня за себе си, да очертава някакви граници, да къса

нервите. Но това беше безболезнена агония: мъртъв, нарастващ прилив на небитието. Почувствува как спазматично вдишваният въздух влиза в него сякаш не в дробовете, а в тази маса от трепкащи, сгърчени парцали на мисълта. Да простене, още веднъж да простене, да се чуе...

— Който иска да стене, не трябва да мечтае за звездите — обади се същият непознат, близък, но чужд глас.

Съобрази и не простена. Впрочем вече го нямаше. Не знаеше кой е — в него се вливаха лепкави студени струи, а най-лошото беше — защо никой от онези глупаци дори не го споменаваше? — че всичко свободно преминаваше през него. Беше станал прозрачен. Беше дупка, решето, верига от лъкатушни пещери и проходи. После и това се разпадна — остана само страхът, той продължи даже когато мракът, разтърсен от трескаво блещукане, изчезна.

После стана по-лошо, много по-лошо. Но за това Пиркс не беше в състояние да разкаже, нито дори ясно и подробно да си припомни: за такива преживявания още не са измислени думи. Нищо не можа да изцеди от себе си. Е, да, „удавниците“ се обогатяваха с едно дяволско преживяване, което профаните не можеха дори да си представят. Друг е въпросът, че нямаше за какво да им завиждат.

Пиркс премина през още много неща и състояния. Известно време не съществуваше, след това отново се появи — умножен, после нещо му изяде целия мозък, после ставаха някакви объркани, неизразими ужасии — обединяваше ги страхът, надживял и тялото, и времето, и пространството. Всичко.

На страх се беше наситил.

Доктор Гротиус каза:

— Първия път простенахте в 138-та минута, втория — в 227-та. Всичко 3 наказателни точки — и никакви спазми! Моля, сложете крак върху крак. Да проверим рефлексите... За това, как успяхте да издържите толкова дълго — после.

Пиркс седеше върху сгънатата на четири хавлия, дяволски грапава и затова много приятна. Беше съвсем като Лазар. Не в смисъл, че приличаше на него, но се чувстваше наистина възкръснал. Беше издържал седем часа. Зае първото място. През последните три часа умира няколко хиляди пъти. Но не застана. Когато го измъкнаха от водата, изтриха, масажираха, инжектираха, дадоха му чашка коняк и го заведоха в лабораторията, където чакаше доктор Гротиус, той се

погледна по пътя в едно огледало. Беше съвсем оглушен и объркан, сякаш ставаше от леглото след многомесечна треска. Знаеше, че всичко е минало. И все пак погледна в огледалото. Не защото очакваше да види прошарена коса, а ей така. Видя кръглоликата си мутра, бързо се обърна и закрачи нататък, оставяйки по пода мокри стъпки. Доктор Гротиус дълго се мъчи да измъкне от него някакви описания на преживените състояния. Това бяха седем часа — не какво да е. Сега доктор Гротиус гледаше по другояче: не със симпатия, а по-скоро с любопитство, като ентомолог, който е открил нов вид пеперуда. Или съвсем рядък бръмбар. Може би виждаше в него тема за научен труд?

Трябва със съжаление да признаем, че Пиркс се оказа не особено благодарен обект за изследване. Седеше и глуповато мигаше: всичко беше плоско, двумерно, когато посягаше към нещо, то се оказваше по-близо или по-далеч, отколкото предполагаше. Това беше нормално явление. Но не съвсем нормален беше отговорът му на въпроса на асистента, който се стараяше да измъкне от него някакви подробности.

— Лежали ли сте там? — парира въпроса с въпрос.

— Не — удиви се доктор Гротиус. — Защо?

— Ами че полежете — предложи му Пиркс. — Сам ще видите как изглежда.

На следващия ден се чувствуваше толкова добре, че можеше даже да се шегува по повод „идиотската баня“. Оттогава ходеше постоянно до главното здание, където под стъклото на дъската за обявления окачваха списъците с местата на практиката. Но така и не можа да намери своето име. После дойде неделя.

А в понеделник го повика Шефа.

Пиркс не се разтревожи веднага. Отначало направи равностметка на своите прегрешения. Явно не ставаше дума за мишката, която пушна в ракетата „Остенс“ — оттогава мина много време, при това мишката беше малка, пък и въобще защо да говорим. След това беше онази история с будилника, който автоматически включваше ток към пружината на леглото на Мьобиус. Но и това беше дребна работа. Какво ли не се прави на 22 години — пък и Шефа беше снизходителен. Поне до определени граници. Нима беше научил за „призрака“? „Призракът“ беше собствено, оригинално изобретение на Пиркс. Естествено, колегите му помогнаха — все пак имаше приятели. Барн трябваше да си получи заслуженото. Операцията „призрак“ вървеше

като по часовник. Насипаха барут в книжна фунийка, после с барутна пътечка опасаха три пъти стаята и я изведоха под масата. Може би наистина сложиха повече барут, отколкото е нужно. Другият край на барутната пътечка излизаше в коридора през пролуката под вратата. Барн бе предварително обработен: през цялата седмица всяка вечер не се говореше за нищо друго освен за призраци и духове. Пиркс не беше прост, раздели ролите: няколко момчета разказваха страшни истории, останалите разиграваха неверници, за да не може Барн лесно да подразбере клопката. Барн не вземаше участие в тези метафизични спорове, само понякога се надсмиваше над най-запалените привърженици на „онзи свят“. Да, но трябваше да го видите, когато излетя от своята спалня в дванайсет през нощта, ревейки като бивол, подгонен от тигър. Огънят се вмъкна през цепнатината под вратата, трикратно обиколи стаята и така бухна под масата, че книгите изпадаха. Но Пиркс беше прекалил — започна пожар. Няколко кофи с вода ликвидираха огъня, но на пода остана изгорена дупка, пък и смрад в коридора. Номерът не се удаде напълно: Барн за съжаление не повярва в духовете. И сега може би всичко е заради този „призрак“. Пиркс стана по-рано, облече чиста риза, за всеки случай попрегледа в „Книга на полетите“ раздела „Навигация“ и тръгна.

Кабинетът на Шефа беше великолепен. Поне така се струваше на Пиркс. Целите стени бяха покрити с карти на небето, на тъмносиния фон светеха жълти като капки мед съзвездия. Малък лунен глобус на бюрото, много книги, дипломи и втори, огромен глобус до прозореца. Този, вторият, беше истинско чудо: натиснеш съответното копче, и веднага светват и се задвижват колкото искаш спътници — говореше се, че там са не само сегашните, но и най-старите, дори първите, вече исторически, от 1957 година.

Този път обаче на Пиркс не му беше до глобуса. Когато влезе, Шефа пишеше. Каза му да седне и да почака. После свали очилата — беше ги сложил преди година — и се вгледа в него, сякаш го виждаше за пръв път в живота си. Такъв му беше маниерът. От този поглед можеше да се смути дори светец без никакъв грях на съвестта си. Пиркс не беше светец. Не го свърташе във фотьойла. Ту се протягаше назад, в неприлично свободна поза, като милионер на палубата на собствената си яхта, ту отново се смъкваше напред — почти върху

килима и собствените си пети. След като помълча малко, Шефа попита:

— Е, как си, младежо?

Обръщаше се на „ти“, значи работите не вървяха зле. Пиркс разбра, че всичко е наред.

— Казват, че си се изкъпал?

Пиркс потвърди. А това защо? Подозрителността не го напускаше. Може би заради невежливостта към асистента...

— Има едно свободно място за практика на Менделеев. Знаеш ли къде е това?

— Астрофизична станция на „онази страна“... — отговори Пиркс.

Беше малко разочарован. Имаше тайна надежда — толкова съкровена, че от суеверие да не попречи на нейното осъществяване не я признаваше даже пред себе си. Мечтаеше за нещо друго. За полет. Имаше толкова ракети, толкова планети, а той трябваше да се задоволи с обикновена стационарна практика на „онази страна“... Някога беше шик да се нарича обратната, невидима от Земята половина на Луната — „онази страна“. Но и сега така казваха.

— Правилно. Знаеш ли как изглежда? — попита Шефа.

Имаше особен израз на лицето. Сякаш още нещо скриваше. Пиркс се поколеба за миг — дали да излъже.

— Не — каза той.

— Ако приемеш задачата, ще ти дам цялата документация. — Шефа сложи ръка върху купчина книги.

— Значи мога и да не приема? — с нескрито оживление запита Пиркс.

— Можеш. Защото задачата е опасна или поне може да се окаже опасна.

Като че ли искаше да каже още нещо, но не успя. Нарочно млъкна, за да изгледа по-добре Пиркс; а той, вторачил се в него, бавно и тържествено пое въздух — и замря, сякаш забрави, че трябва да диша. Разтреперан като девица, пред която се е появил царският син, той чакаше още упоителни думи. Шефа се покашля.

— Е, е — каза отрезвяващо. — Преувеличих. Във всеки случай грешиш.

— Как така? — промърмори Пиркс.

— Искам да кажа, че ти не си единственият човек на Земята, от когото зависи всичко... Човечеството не очаква да го спасиш. Поне засега.

Пиркс, червен като рак, се суетеше, не знаейки къде да дене ръцете си. Шефа, известен със своите номера, му показва само преди миг райско видение — Пиркс героят, който след извършването на подвига минава по космодрома пред онемялата тълпа и слуша възторжен шепот: „Ето го! Това е той!!!“ — а сега, без да разбира какво върши, започна да принизява задачата, да свежда размерите на мисията до обикновена преддипломна практика и накрая изясни:

— Персоналът на станцията се комплектува от астрономи, превозват ги на „онази страна“, за да преседят своя месец, и толкоз. Нормалната работа там не изисква необикновени качества. Затова кандидатите бяха подлагани на обикновени изпитания от първа и втора степен. Но сега, след този случай, са нужни по-добре проверени хора. Най-подходящи са, естествено, пилотите, но сам разбираш, че не може да се сложи пилот в обикновена наблюдателна станция...

Пиркс знаеше това. Не само Луната, цялата Слънчева система искаше пилоти, навигатори — те все още бяха дефицитни. Но какъв е този случай, за който спомена Шефа! Пиркс благоразумно мълчеше.

— Станцията е много малка. Построили са я глупашки — не на дъното на кратера, а под северния връх. За мястото ѝ стана цяла история, реши го престижът, а не данните от селенодезическите изследвания. С всичко това ще се запознаеш по-късно. Достатъчно е да ти кажа, че миналата година част от скалната стена рухна и унищожи единствения път. Сега достъпът е труден и възможен само денем. Проектираха лифт, но работата беше спряна, защото има решение догодина станцията да се пренесе долу. Практически нощем станцията е откъсната от света. Прекратява се радиовръзката... Защо?

— Ммоля?

— Питам, защо се прекратява радиовръзката?

Ето, такъв беше Шефа. Облагодетелствуване с мисия, невинен разговор — и изведнъж изпит! Пиркс започна да се поти.

— Понеже Луната няма нито атмосфера, нито йоносфера, радиовръзката се поддържа с ултракъси вълни... За тази цел е построена верига от предаватели, подобни на телевизионните...

Шефа, опрял лакти на бюрото, си играеше с писалката, давайки да се разбере, че е търпелив и ще слуша до края. Пиркс умишлено се разпростря върху неща, известни на всяко дете, за да отдалечи онези области, където неговите знания бяха повече от скромни.

— Такива представителни линии се намират както на тази, така и на „онази страна“ — тук Пиркс набра скорост, навлязъл в познати води, — на тази страна те са осем. Свързват „Луна Главна“ със станциите „Централен залив“, „Сънно блато“, „Море на дъждовете“...

— Това можеш да пропуснеш — прекъсна го великодушно Шефа, — както и хипотезата за възникването на Луната. Слушам...

Пиркс премигна.

— Нарушенията на връзката възникват, когато линията на предавателите попадне в зоната на терминатора. Когато част от предавателите е още в сянката, а над останалите изгрява Слънцето...

— Известно ми е какво е терминатор. Не е нужно да обясняваш — задушевно каза Шефа.

Пиркс се закашля. След това се изсекна. Но това не можеше да продължи безкрайно.

— Поради отсъствието на атмосфера корпускулярното излъчване на Слънцето, бомбардирайки лунната повърхност, предизвиква — ъ-ъ — смущения в радиовълните. Именно тези пречки правят невъзможно...

Запъна съвсем.

— Пречките пречат — съвсем вярно! — потвърди Шефа. — Но в какво се състоят?

— Това е вторично възбудено излъчване, ефект на но... но...

— Но? — благосклонно повтори Шефа.

— Новински! — изкрещя Пиркс. Все пак си спомни. Но и това беше малко.

— В какво се състои този ефект?

Точно това Пиркс не знаеше. По-точно знаеше някога, но беше забравил. Тогава занесе назубрените сведения до вратата на изпитната зала, както жонгльорът носи на главата си цяла пирамида от най-невероятни предмети — но изпитът беше отдавна минал... Шефа съчувствено поклати глава, прекъсвайки неговите трескави измислици за електроните, принудителното излъчване и резонанса.

— Да-а — рече този безжалостен човек, — а професор Меринус ти е писал четворка... нима е сбъркал?

Фотьойлът под Пиркс започна да прилича на вулканичен връх.

— Не бих искал да го огорчавам — продължи Шефа, — затова по-добре да не узнае — Пиркс си отдъхна, — но ще помоля професор Лааб при дипломирането...

Млъкна многозначително. Пиркс замря не от тази заплаха — ръката на Шефа бавно прибираще книжката, които трябваше да получи заедно със своята мисия.

— Защо не се осъществява кабелна връзка? — попита Шефа, без да го гледа.

— Защото е скъпа. Засега коаксиален кабел съединява само „Луна Главна“ с „Архимед“. Но в близките пет години се планира цялата мрежа да стане кабелна.

Все още намръщен, Шефа се върна към първоначалната тема.

— Е, добре. Практически всяка нощ Менделеев е откъснат от света за двеста часа. Доскоро работата там е вървяла нормално. Миналия месец след обичайното прекъсване на връзката, станцията не е отговорила на повикването на Циолковски. На разсъмване от Циолковски пристигнала специална команда — тя намерила главния люк открит, а в шлюзовата камера — човек. Дежурни са били канадците Шалие и Севидж. В камерата лежал Севидж. Стъклото на шлема му било пукнато. Задушил се. Шалие бил намерен след един ден на дъното на пропастта под Слънчевата врата. Загинал е при падането. Иначе на станцията е имало пълен ред, апаратурата е работила, запасите са били недокоснати, не са открити никакви следи от авария. Чел ли си за това?

— Да — отговори Пиркс. — Но във вестниците пишеше, че е нещастен случай. Психоза... двойно самоубийство в пристъп на умопомрачение...

— Глупости — прекъсна го Шефа. — Познавах Севидж. От Алпите. Не може да се е променил. Но нищо. Във вестниците писаха глупости. Прочети доклада на смесената комисия. Слушай! Такива момчета като тебе са проверени по принцип не по-зле от пилотите, но нямат дипломи, следователно не могат да летят. А преддипломна практика, така или иначе, трябва да минеш. Ако се съгласиш, утре излиташ.

— Кой е вторият?

— Не зная. Някакъв астрофизик. В края на краищата там са необходими астрофизици. Опасявам се, че от тебе ще има твърде малко полза, но може би ще понаучиш малко астрография. Разбра ли за какво става дума? Комисията дойде до извода, че това е нещастен случай, но все пак остана някакво съмнение — да го наречем неяснота. Там е станало нещо непонятно. Неизвестно какво. Затова решиха, че ще бъде добре, ако в следващата смяна там бъде поне един човек с психическа подготовка на пилот. Не виждам повод да им откажа. От друга страна, там сигурно няма да се случи нещо особено. Разбира се, отваряй си очите на четири, но не ти се възлага детективска мисия, никой не разчита, че ще откриеш допълнителни подробности, изясняващи онзи случай, и това не е твоя задача. На теб какво, лошо ли ти е?

— А, моля? Не — възрази Пиркс.

— Така ми се стори. Уверен ли си, че ще се държиш благоразумно? Защото виждам, че вече главата ти се замая. И се колебая...

— Ще се държа разумно — заяви Пиркс с най-решителния тон, на който беше способен.

— Съмнявам се — каза Шефа. — Изпращам те без ентузиазъм. Ако не беше първото място...

— Значи това е заради банята!? — едва сега проумя Пиркс.

Шефа се направи, че не чува. Подаде му документите, а после ръката си.

— Старт утре в осем. Вземи колкото може по-малко вещи. Впрочем, бил си вече там, сам знаеш. Ето билет за самолета, ето резервация за „Трансгалактик“. Ще летиш до „Луна Главна“, оттам ще те прехвърлят по-нататък...

Говори и още нещо. Пожелания? Сбогуване? Пиркс не знаеше. Не чу нищо. Не можеше да чуе, защото беше твърде далече, чак на „онази страна“. В ушите му беше грохотът на старта, в очите — белите мъртви пламъци на лунните скали, а на лицето — почти същото вцепенение, което доведе до толкова загадъчен край двамата канадци. Обръщайки се кръгом, налетя на големия глобус. Стълбата взе на четири скока, сякаш наистина беше вече на Луната, където привличането намалява шестократно. На улицата по чудо не попадна под автомобил, който удари спирачките с такъв вой, че минувачите се

спряха — дори и това не забеляза. За щастие Шефа не видя началото на неговото разумно поведение, защото беше потънал в своите книжа.

* * *

В течение на следващото денонощие с Пиркс, около Пиркс, на Пиркс, по отношение на Пиркс се случиха толкова много неща, че понякога едва ли не тъгуваше за топлата солена баня, в която абсолютно нищо не ставаше.

Както е известно, за човека са вредни както недостатъкът, така и излишъкът от впечатления. Но Пиркс не правеше подобни изводи. Всичките старания на Шефа да намали, отслаби и даже да принизи значението на задачата нямаха — нека си го кажем направо — никакво въздействие. Пиркс влезе в самолета с такъв израз на лицето, че хубавата стюардеса неволно се дръпна назад — това беше явно недоразумение, защото въобще не я забеляза. Крачеше така, сякаш беше начело на желязна кохорта, седна в креслото като Вилхелм Завоевателя, освен това беше и Космически Спасител на Човечеството, Благодетел на Луната, Откривател на Страшни Тайни, Победител на Призраците на Онази страна — и макар всичко да беше бъдеще време, в мечтите, това ни най-малко не му пречеше на самочувствието, даже, напротив, изпълваше го с безгранична доброжелателност и снизходителност към спътниците, които нямаха и понятие кой се намира заедно с тях в търбуха на огромния реактивен самолет! Гледаше ги, както Айнщайн на стари години е гледал играещите в пясъка дечица.

„Селена“, новият кораб на „Трансгалактик“, стартираше от Нубийския космодром. От сърцето на Африка. Пиркс беше доволен. Наистина, не мислеше, че някъде тук в бъдеще ще бъде вградена плоча със съответен надпис — не, не беше отишъл в мечтите си толкова далече. Но малко му трябваше. Само че в чашата на насладата започна да се просмуква горест. В самолета можеше и да не знаят за него. Но на палубата на ракетата? Оказа се, че трябва да седи долу, в туристическата класа, сред глъчката на някакви французи, които бяха накичени с фотоапарати и се надвикваха дяволски бързо по съвършено неразбираем начин. Той — в тълпата шумни туристи?

Никой не се интересуваше от него. Никой не го обличаше в скафандър, не го напомпваше с въздух, не го питаше как се чувства, не му закачваше на гърба кислородни бутилки — временно се утеши, че е заради конспирацията. Салонът на туристическата класа изглеждаше почти като кабина на реактивния самолет, само че креслата бяха по-големи и по-дълбоки, а табелката, на която светваха различни надписи, седеше току пред носа му. Тези надписи предимно забраняваха различни неща — ставането, ходенето, пушенето. Напразно Пиркс се стараеше да се отдели от тълпата профани в астронавтиката, като заемаше по-професионална поза, слагаше крак върху крак и не закопча коланите. И вече не очарователната стюардеса, а вторият пилот му нареди да се закопчае — това беше единственият момент, когато някой от екипажа му обърна внимание. Най-после един от французите, изглежда, по погрешка, го почерпи с фруктов бонбон. Пиркс го взе, старателно задъвка лепкавата маса и като се отдръпна с примирение в издутата дълбочина на креслото, се отдаде на размишления. Постепенно затвърди отново убеждението си в ужасната опасност на своята мисия и без бързане започна да се наслаждава на приближаващия ужас, като закоравял пияница, в чиито ръце е попаднала покрита с плесен бутилка вино от Наполеоново време.

Мястото му беше до прозореца. Беше решил въобще да не поглежда — толкова пъти го беше виждал!

Все пак не издържа. Когато „Селена“ излезе на околоземна орбита, от която щеше да вземе курс към Луната, се залепи за стъклото. Завладяващ беше онзи момент, в който разчертаната от линиите на пътищата и каналите, изпъстрена от петната на селища и градове земна повърхност сякаш се очистваше от всякакви следи на човешко присъствие, а когато изчезнаха и последните, под кораба се разгърна петнистата, облепена с парцалите на облаците изпъкналост на планетата, и погледът, пробягвайки от чернотата на океаните върху материците, напразно се мъчеше да открие каквото и да е творение на човека. От разстояние няколкостотин километра Земята изглеждаше пуста — ужасяващо пуста, — сякаш животът върху нея едва сега се зараждаше, отбелязвайки със слабо настъпление на зеленината най-топлите места на планетата.

Всъщност беше виждал това много пъти. Но промяната винаги го изненадваше — в нея имаше нещо, с което не можеше да се

примири. Може би първото нагледно свидетелство за микроскопичността на човека спрямо пространството? Преход в сферата на други мащаби — планетарни? Картина на нищожността на хилядогодишните човешки усилия? Или, напротив, триумф на същата нищожност, която е победила мъртвата, равнодушна към всичко сила на гравитацията на тази ужасяваща маса, и оставяйки зад себе си дивостта на планинските масиви и щитовете на полярните ледове, е стъпила на прага на другите небесни тела? Тези размишления — или по-скоро безсловесни чувства — отстъпиха място на други, защото корабът смени курс, за да се гмурне към звездите през „дупката“ в радиационните пояси над Северния полюс.

Не можа да гледа дълго звездите, защото запалиха лампите. Поднесоха обед, по време на който двигателите работеха, за да създават изкуствено притегляне. После пътниците отново легнаха в креслата си, светлините угаснаха и сега вече можеше да се разглежда Луната.

Приближаваха се към нея откъм южната ѝ страна. На няколко километра под полюса сияеше с отразена слънчева светлина кратерът Тихо — бяло петно с разхвърляни на всички страни лъчевидни ивици; поразителната правилност на тези ивици учудваше поколения земни астрономи, а накрая, когато загадката бе решена, стана обект на студентските вицове. Нима не внушаваха на първокурсниците, че белият кръг на Тихо е именно „дупката на лунната ос“, а неговите лъчевидни ивици — просто по-дебело нарисувани меридиани!

Колкото се приближаваха към висящото в черната пустота кълбо, толкова по-нагледно се убеждаваха, че това е застинал, запечатан в затвърдените масиви на лавата облик на света отпреди милиарди години, когато горещата Земя със своя сателит се е носила през метеоритни облаци; остатъци от планетообразуване, когато град от желязо и камъни е биел непрекъснато по тънката кора на Луната и я е пробивал, изхвърляйки на повърхността потоци от магма. И когато след безкрайно дълго време пространството се е изчистило и опустяло, лишеното от въздух кълбо е останало на полесражението като свидетел на тази епоха на планинообразователни катаклизми. А после неговата обезобразена от бомбардировките каменна маска стана източник на вдъхновение за поетите и лиричен фенер за влюбените. „Селена“,

която носеше на двете си палуби 400 тона хора и товари, се обърна с кърмата към растящия лунен диск и започна бавно и плавно спиране, докато, леко вибрирайки, кацна на един от вдлъбнатите сектори на космодрома. Пиркс беше идвал тук три пъти, от тях два пъти сам „собственоръчно кацна“ на учебното поле, отдалечено на половин километър от гражданския космодром.

Сега дори не го забеляза, защото преместиха огромния, общит с керамични плочи корпус на „Селена“ върху платформата на хидравличен лифт и го спуснаха под повърхността в херметизиран хангар, където минаваше митническа проверка: Наркотици? Алкохол? Взривни, отровни, разяждащи вещества? Пиркс разполагаше с неголямо количество отравящ материал, а именно плоско шише коняк, което му подари Матерс. Скри го в задния джоб на панталона. След това идваше санитарната проверка — свидетелства за имунизации, стерилизация на багажа, за да не бъдат замъкнати на Луната никакви микроби — това мина бързо. Зад бариерите се спря: може би някой го чакаше.

Стоеше в полуетажа. Хангарът представляваше огромно, изсечено в скалите и бетонирано помещение с куполообразен свод и плосък под. Светлина имаше в изобилие, изкуствена, дневна, от луминисцентни плочи; множество хора тичаха насам и натам; на електрокари возеха багаж, бутилки със сгъстен газ, акумулатори, сандъци, тръби, кабелни макари; а в дъното на помещението тъмнееше неподвижният виновник за тази трескава бъркотия — корпусът на „Селена“, а по-точно само средната му част, напомняща огромен газголдер; кърмата лежеше дълбоко под бетона, в просторен кладенец, а върхът на цилиндричното туловище излизаше през кръгъл отвор в горния етаж на помещението.

Пиркс стоя така, докато се сети, че има собствени неща за оправяне. В диспечерната го прие някакъв служител. Даде му карта за нощуване и събщи, че ракетата за онази страна излита след единадесет часа. Бързаше за някъде и нищо повече не му разясни. Пиркс излезе в коридора с убеждението, че тук цари пълен хаос. Не знаеше дори по кой маршрут ще лети — през Морето на Смит или направо до Циолковски? И къде е все пак неизвестният му лунен другар? Има ли някаква комисия? А програмата за работа?

Мислеше за това, докато раздражението му не премина в чувство по-материално, съсредоточено в стомаха. Усети, че е гладен. Намери подходящия лифт, след като изучи табелката с надписи на шест езика, спусна се в столовата на пилотите и там разбра, че трябва да се храни в обикновен ресторант, тъй като не е никакъв пилот.

Това беше върхът на всичко. Тръгна към този проклет ресторант, но се сети, че не е получил раницата си. Качи се отново в хангара. Багажът бе изпратен в хотела. Махна с ръка и отиде да обядва. Попадна между два потока туристи: французите, заедно с които летя, идваха към ресторанта, а също и някои швейцарци, холандци и немци, които се бяха върнали от екскурзия със селенобус до подножието на кратера Ератостен. Французите подскачаха, както обикновено правят хора, изпитали за първи път очарованието на лунната гравитация, под женския смях и писък летяха към тавана и се наслаждаваха на бавното падане от триметрова височина. Немците бяха по-делови, нахлуваха в огромните зали, окичваха облегалките на столовете с фотоапарати, бинокли, стативи, едва ли не и с телескопи; вече поднасяха супата, а те още си показваха парчетата лунни скали, които командата на селенобусите им продаваше като сувенири. Пиркс седеше над чинията си, удавен в тази немско-френско-гръцко-холандска и бог знае каква още врява, и сред всеобщия ентузиазъм и възхищение беше комай единственият мрачен консуматор на втори обед за този ден. Някакъв холандец искаше да се погрижи за него, изразявайки опасението, че Пиркс страда от пространствена болест след полета с ракетата („Вие сте за първи път на Луната, да?“) и му предложи хапчета. Това беше капката, която препълни чашата. Пиркс не дояде второто ядене, купи в бюфета четири пакета кекс и се отправи към хотела. Цялата му злост се изля върху портиера, който искаше да му продаде „късче от Луната“ или по-точно — парченце остъклен базалт.

— Махай се, търгаш! Бил съм тук преди тебе! — кресна Пиркс и треперейки от ярост, остави поразения от това избухване портиер.

В двуместната стая седеше невисок мъж с избеляла куртка, получервенокос, полупобелял, с паднал върху челото кичур и загоряло от слънцето лице; при появяването му свали очилата си. Казваше се Лангнер, доктор Лангнер, беше астрофизик и щеше да лети заедно с него до Менделеев. Той именно беше неизвестният лунен колега.

Пиркс, предварително подготвен за най-лошото, съобщи своята фамилия, измърмори нещо под носа си и седна. Лангнер беше на около четирийсет години, в очите на Пиркс изглеждаше добре запазен старец. Не пушеше, по всяка вероятност не пиеше и даже не говореше. Четеше по три книги наведнъж, едната беше логаритмична таблица, втората — натъпкана само с формули, а в третата нямаше нищо друго освен фотографии на спектрограми. В джоба си имаше портативен аритмограф, който много ловко използваше при изчисленията. От време на време, без да откъсва очи от своите формули, задаваше на Пиркс някакъв въпрос — Пиркс отговаряше, дъвчейки кекса. Стаята беше дупка с две легла едно върху друго, с душ, до който дебел човек не би могъл да се промъкне, и с табелки, призоваващи на всякакви езици за икономия на вода и електричество. Добре, че не забраняваха дълбокото дишане. Нали и кислородът се превозваше. Пиркс преглътна кекса с вода от крана и се убеди, че е много студена, чак зъбите му изтръпнаха — явно резервоарите бяха близо до базалтовата повърхност. И чудно нещо. Часовникът му приближаваше 11, електрическият часовник в стаята показваше 7 вечерта, а според часовника на Лангнер беше 10 минути след полунощ.

Нагласиха часовниците си по лунно време, но и това нямаше да помогне, защото Менделеев имаше друго, собствено време, както и цялата „онази страна“.

До старта на ракетата оставаха девет часа. Лангнер, без да каже нещо, излезе. Пиркс седна във фотьойла, после се пренесе под лампата, опита се да чете някакви стари, изпокъсани списания, които лежаха на масичката, но не го свъртя и също излезе. Зад ъгъла коридорът преминаваше в неголям хол, където срещу монтирания в стената телевизор стояха няколко фотьойла. Австралия предаваше за Луна Главна някакви лекоатлетически състезания. Никак не го интересуваха, но стоя и гледа, докато му се доспа. Когато стана, излетя половин метър нагоре — беше забравил за слабото привличане. Всичко му беше станало безразлично. Кога най-после ще свали цивилните дрипи? Кой ще му даде скафандър? Къде ще получи инструкции? И въобще какво значи всичко това?

Може би щеше да тръгне да разпитва, дори да вдига скандали, но неговият другар, същият този доктор Лангнер, явно намираще

положението за съвсем нормално, значи е по-добре да си държи езика зад зъбите.

Програмата свърши. Пиркс изключи телевизора и се върна в стаята. Не си представяше така пребиваването на Луната! Взе душ. През тънката стена се чуваха разговорите в съседната стая. Разбира се, познатите от ресторанта: туристи, които Луната довеждаше до блажено изстъпление. Не и него. Смени си ризата (все пак трябваше да върши нещо), а когато легна на леглото, се върна Лангнер. С четири нови книги.

Пиркс изтръпна. Започна да разбира, че Лангнер е фанатик на науката, нещо като по-малко издание на професор Меринус.

Лангнер простря на масата нови електрограми и като ги изучаваше през лупа с такава съсредоточеност, с каквато Пиркс не разглеждаше даже снимките на любимата си актриса, изведнъж го попита на колко години е.

— На 111 — каза Пиркс, а когато онзи вдигна глава, добави: — По двоичната система.

Лангнер за първи път се усмихна и почти заприлича на човек. Имаше здрави бели зъби.

— Руснаците ще ни изпратят ракета — рече най-последно. — Ще летим до тях.

— На Циолковски?

— Да.

Тази станция се намираще вече на „онази страна“. Значи още едно прехвърляне. Пиркс се замисли как ще преодолеят останалите сто километра. Навярно не с надземен превоз, а с ракета? Но за нищо не попита. Не искаше да издаде своето невежество. Изглежда, Лангнер каза още нещо, но Пиркс заспа, както беше облечен. Събуди се внезапно: Лангнер, наведен над него, го буташе по рамото.

— Време е — само каза той.

Пиркс стана. Изглежда, през цялото време онзи беше чел и писал: купчината листове с изчисления беше пораснала. В първия момент помисли, че Лангнер говори за вечерята, но ставаше дума за ракетата. Пиркс надяна натъпканата раница, тази на Лангнер беше още по-голяма и пълна сякаш с камъни; после се изясни, че освен риза, сапун и четка за зъби, там има само книги.

Вече без митнически контрол и проверки се качиха на горния етаж, където ги чакаше ракетата за лунни свръзки — някога сребриста, а сега по-скоро сива, топчеста, на три разкрячени коленчато извити двайсетметрови крака. Не беше аеродинамична, понеже на Луната няма атмосфера. На такава Пиркс още не беше летял. Към тях трябваше да се присъедини някакъв астрохимик, но закъсня. Стартираха навреме само двамата.

Липсата на атмосфера създаваше много грижи: не можеше да се използват ни самолети, ни хеликоптери — нищо, освен ракети. Дори така удобните за пресечен терен машини на въздушна възглавница би трябвало да носят със себе си нужния запас от въздух, което е невъзможно. Ракетата е бърза, но не може да кацне къде да е; ракетите не обичат ни планини, ни скали.

Топчестото им триного насекомо зафуча, загърмя и тръгна право нагоре. Кабината беше около два пъти по-голяма от хотелската стаичка. В стените — илюминатори, отгоре — кръгъл прозорец, а кабината на пилота беше не отгоре, а отдолу, почти между кърмовите дюзи, за да вижда по-добре къде каца. Пиркс се чувствуваше като колетна пратка: изпращат го някъде, неизвестно къде и защо, не се знае какво ще стане после... Позната песен.

Излязоха на елиптична орбита. Кабината се наклони косо, влачейки дългите си „крака“. Луната се точеше под тях огромна, изпъкнала — като че ли на нея никога не беше стъпвал човешки крак. В пространството между Земята и Луната има такава зона, от която големината на двете тела изглежда еднаква. Пиркс добре помнеше впечатлението от първия полет. Земята — синкава, забулена, с размити очертания на континентите — изглеждаше по-нереална от каменната Луна с остро изрязан скален релеф; неподвижната ѝ тежест беше почти осезаема.

Летяха над Морето на Облаците, кратерът Булиалд беше останал назад, на югоизток лежеше Тихо в ореола на своите блестящи лъчи, пресичащи полюса чак до „онази страна“; както обикновено голямата височина създаваше неопределимо впечатление за висшата правилност на законите, по които се е формирал този скален череп. Пълният със слънчева светлина Тихо беше сякаш център на конструкцията: със своите белезникави ръце обхващаше и прорязваше Морето на влагата и Морето на облаците; а северният му лъч, най-големият, изчезваше

зад хоризонта в посока на Морето на спокойствието. Но когато, заобикаляйки от запад кратера Клавий, започнаха да се прилуняват над полюса и полетяха вече по „онази страна“ над Морето на мечтите, илюзията за правилност започна да изчезва заедно с височината, привидно гладката и тъмна повърхност на „морето“ разкри своите пукнатини и дупки. На североизток заблестяха зъбците на кратера Верне. Непрекъснато губеха височина и сега, отблизо, Луната се разкри такава, каквата беше — равнини, падини на кратери и пръстеновидни планински вериги, — всичко беше еднакво покрито с дупки от космическата бомбардировка; кръговете на скалните отломки и лавата се пресичаха и преплитаха, сякаш онези, които провеждаха този титаничен обстрел, все още не бяха доволни от направеното разрушение. Докато Пиркс се канеше да разгледа масива Циолковски, ракетата, тласната от включените за малко двигатели, застана вертикално: последното, което видя, беше океан от тъмнина, погълнал цялото западно полушарие — вече зад линията на терминатора, блестейки с челото си, стърчеше връх Лобачевски. Звездите в горния прозорец замряха неподвижно. Спускаха се надолу като в асансьор, при това имаха илюзия за влизане в атмосфера, понеже се гмурнаха в собствения си кърмов огън, който се съгъстваше под кърмата и газовете виеха, обтичайки външната броня. Облегалките автоматически се разтегнаха, през горния илюминатор Пиркс виждаше същите звезди, падаха надолу като камък, но се усещаше мекото, упорито съпротивление на гърмящите дюзи, които тласкаха в обратна посока. Изведнъж треснаха с пълна сила.

„Аха, стоим на огън!“ — помисли Пиркс, за да не забрави, че все пак е истински астронавт, макар още без диплома. Удар, нещо изтрака, избумтя, сякаш огромен чук удряше камъните, кабината меко се плъзна надолу, върна се нагоре — надолу-нагоре, и така доста дълго снова върху яростно бълбукащите амортизьори, докато трите двадесетметрови, конусовидно разперени „крака“ се впиха както трябва в скалните отломъци.

Накрая пилотът прекрати люлеенето, увеличавайки налягането в маслопровода — нещо изсъска и кабината увисна неподвижно.

Пилотът дойде при тях през люка в средата на пода и отвори стенния шкаф, в който — най-последно! — се оказаха скафандрите.

Духът на Пиркс се повдигна, но не задълго. Имаше четири скафандъра: един за пилота, а освен него — малък, среден и голям. Пилотът моментално влезе в своя скафандър, само шлема не сложи и ги чакаше. Лангнер също бързо се справи. Само Пиркс, зачервен, изпотен и бесен не знаеше какво да прави. Средният скафандър му беше тесен, а големият — прекалено широк. В средния опираше глава в дъното на шлема. В големия се търкаляше като кокосова ядка в изсъхнала черупка. Естествено, всички му даваха добри съвети. Пилотът забеляза, че широкият скафандър е винаги за предпочитане пред тесния, и го посъветва да запълни празното място с бельо от раницата. Даже предлагаше да му даде одеялото си. Но за Пиркс самата мисъл да натъпче нещо в скафандъра изглеждаше кощунствена: цялата му астронавтска душа настръхна. Да се завива в някакви парцали?

Надяна по-малкия скафандър. Спътниците нищо не казаха. Пилотът отвори люка на шлюзовата камера, влязоха и тримата, пилотът завъртя винтовото колело и отвори изходния люк.

Ако не беше Лангнер, Пиркс щеше веднага да скочи и може би щеше да успее да си изкълчи крака още на първата крачка: до повърхността имаше двайсетина метра и въпреки слабото привличане, като се вземе предвид тежестта на скафандъра, щеше все едно да скочи от втория етаж върху купчина камъни, при това нестабилни.

Пилотът спусна сгъваема стълба и по нея слязоха — на Луната.

А тук никой не ги посрещна с цветя или триумфални арки. Нямаше жива душа. На по-малко от километър се възвишаваше бронираният купол на станция Циолковски, осветен от полегатите лъчи на кошмарното лунно слънце. Зад станцията се виждаше изсечената в скалите площадка за кацане, но тя беше заета: там в два реда стояха транспортни ракети, значително по-големи от тази, с която долетяха. Тяхната ракета, леко наклонена на една страна, почиваше на своя триножник; камъните под дюзите ѝ бяха почернели, опърлени от кърмовия огън. На запад местността беше почти плоска, ако може да се нарече плоско това безкрайно каменно стълпотворение, в което тук-там стърчаха канари, големи като здания. На изток местността се издигаше — отначало плавно, а после редицата от почти вертикални склонове преминаваше в главния масив Циолковски; неговата стена, измамно близка, лежеше в сянка и беше черна като въглен. На

десетина градуса над хребета на Циолковски пламтеше слънцето: така ослепително, че в тази посока не можеше да се гледа. Пиркс спусна веднага филтъра над стъклото на шлема, но това не помогна кой знае колко. Само гдето вече не трябваше да примижава.

Внимателно стъпвайки по неустойчивите скални парчета, те потеглиха към станцията. Веднага загубиха от очи ракетата, понеже навлязоха в недълбока котловина. Станцията господствуваше над нея и над цялата местност; три четвърти от зданието беше потънало в монолитната скала, която приличаше на взривена крепост, все още помнеща мезозойските времена. Сходството на остро срязаните ъгли с отбранителни кули беше поразително, но само отдалече — колкото повече се приближаваха, толкова по-ясно „кулите“ губеха формите си, стопяваха се, а опасващите ги черни ивици се оказваха дълбоки пукнатини. Все пак като за Луната местността беше относително равна и те се движеха бързо. Всяка стъпка вдигаше облаче прах, този знаменит лунен прах, който се вдигаше над пояса, обгръщаше ги с млечнобяла пелена и не искаше да се утаи. Затова не вървяха в колона, а в редица, и когато при самата станция Пиркс се обърна, видя целия изминат път: обозначаваха го три пухкави, извити като змии линии от този прах, по-светъл от всеки земен.

Пиркс знаеше за него доста интересни неща. Първите покорители са били поразени от това явление: за праха знаеха, но в безвъздушното пространство дори и най-дребните частици би трябвало веднага да падат. А лунният прах никак не искаше. И — което е особено интересно — само денем. На слънце. Оказа се, че електрическите явления тук протичат не както на Земята. На Земята има атмосферни разряди, светкавици, гръм, огньовете на свети Елм. На Луната, естествено, ги няма. Но скалите, бомбардирани от излъчваните частици, се зареждат със същия заряд, както в покриващия ги прах. И тъй като еднаквите заряди се отблъскват, вдигнатият прах поради електростатическото отблъскване стои понякога цял час. Когато по слънцето има повече петна, луната „праши“ повече. При спадане на слънчевата активност — по-малко. Това явление изчезва едва няколко часа след настъпването на нощта — тукашната ужасна нощ, която могат да издържат само специалните, двуслойни скафандри, построени по принципа на термоса и тежки, даже тук дяволски тежки.

Тези научни размишления на Пиркс бяха прекъснати от пристигането им до главния вход на станцията. Приеха ги радушно. Когато видя научния ръководител на станцията, професор Ганшин, Пиркс се смути: във високия си ръст той виждаше известна компенсация за своята кръглолика физиономия. Но Ганшин гледаше Пиркс отгоре надолу и не в преносен смисъл. Дословно. А неговият колега, физикът Пнин, беше още по-висок. Сигурно имаше два метра.

Там имаше още трима руснаци, а може би и повече, но не се показваха — сигурно бяха дежурни. Горе бяха астрономическата обсерватория и радиостанцията; наклонен тунел, изсечен в скалата и циментиран, водеше до отделен купол, над който се въртяха огромните решетки на радарите, а през илюминаторите се виждаше на самия връх Циолковски нещо като ослепително сребриста, симетрична паяжина — това беше главният радиотелескоп, най-големият на Луната. Дотам можеше да се отиде за половин час по въжена линия.

После стана ясно, че станцията е доста по-голяма, отколкото изглежда. В подземията имаше огромни резервоари за вода, въздух и продукти; в невидимо от котловините крило на станцията, вградено в скална пукнатина, се намираха преобразователите на лъчистата енергия на Слънцето в електричество. И имаше още нещо, съвсем изумително; огромен хидропонен солариум под кварцов купол, армиран със стомана; освен множеството цветя и големи резервоари с някакви водорасли, доставящи витамини и белтъчини, в средата растеше бананова палма. Пиркс и Лангнер изядоха по един банан, отгледан на Луната. Пнин, усмихвайки се, им обясни, че бананите не влизат в ежедневния порцион на екипа, а са предимно за гостите.

Лангнер, който донякъде се ориентираше в лунното строителство, започна да разпитва за особеностите на конструкцията на кварцовия купол, която го порази повече от бананите; това беше действително уникална постройка. Понеже навън беше безвъздушно пространство, корпусът трябваше да издържи постоянно налягане от девет тона на квадратен метър, което при размерите на солариума правеше внушителната цифра две хиляди и осемстотин тона. С такава сила затвореният тук въздух се стремеше да взриви отвътре кварцовата обвивка. Принудени да се откажат от железобетона, конструкторите бяха сложили в кварца заварени ребра, които предаваха цялата сила на налягането, почти три милиона килограма, нагоре върху диск от

иридий; отвън дискът се поддържаше от мощни стоманени възжета, закотвени дълбоко в базалтовите скали. Така че това беше единствен по рода си „привързан кварцов балон с въздух“.

От солариума отидоха направо в столовата да обядват. На станцията тъкмо беше настъпило времето за обяд. За Пиркс това беше вече трети обед: вторият изяде в Луна Главна, а първият — в ракетата. Имаше чувството, че на Луната непрекъснато обядват.

Столовата, която беше и каюткомпания, се оказа неголяма; стените бяха покрити с дърво — не плоскости, а чамови летви. Дори и на смола миришеше. След ослепителните лунни пейзажи тази необикновено „земна“ обстановка беше особено приятна. Впрочем професор Ганшин им призна, че само тънкият горен слой е направен от дърво — по-малко да тъгуват по Земята.

Нито на обема, нито после се говори за „Менделеев“, за произшествието, за нещастните канадци или за предстоящото отлитане — сякаш двамата бяха дошли на гости и щяха да стоят бог знае колко дълго.

Руснаците се държаха така, сякаш си нямаха друга работа освен беседата с тях — разпитваха какво ново има на Земята, как е на Луна Главна; в порив на откровеност Пиркс призна своята стихийна неприязън към лунните туристи и тяхното държане — по всичко личеше, че го слушаха с одобрение. Едва след известно време се забелязваше, че ту този, ту онзи от домакините излизаше някъде, за да се върне след малко. Изясни се, че ходят в обсерваторията, понеже на Слънцето се е появил много красив протуберанс — достатъчно беше да се произнесе тази дума, и за Лангнер всичко друго престана да съществува. Свойствената на учените несъзнателна самозабрава обхвана цялата маса. Донесоха фотографии, после показаха филма, заснет от коронографа. Протуберансът беше наистина изключителен, дълъг три четвърти милиона километра, и напомняше допотопно чудовище с огнедишаща паст. Разбира се, въпросът не беше в зоологическата прилика. Когато запалиха лампите, Ганшин, Пнин, третият руски астроном и Лангнер започнаха да разговарят — очите им блестяха, те бяха глухи за всичко останало; някой напомни за прекъснатия обед, — върнаха се в столовата, но и тук, отмествайки настрана чиниите, всички започнаха да изчисляват нещо върху книжните салфетки. Накрая доктор Пнин се смили над Пиркс, за

когото всичко това беше китайско писмо, и го покани в своята стая — малка, но достойна за възхищение: от широкия ѝ прозорец се откриваше гледка към източния връх на хребета Циолковски. Слънцето — ниско, зеещо като вратата на ада, хвърляше в хаоса на скалните натрупвания втори хаос — сенки, чиято чернота поглъщаше контурите, сякаш зад осветената част на камъка се отваряше дяволски кладенец, водещ до самия център на Луната. Там, в тази пустота, сякаш се разтваряха върховете, наклонените кули, иглите, обелиските, които изскачаха тук-там от мастилената тъмнина като езици на вкаменен огън; погледът се губеше сред това стълпотворение от несъвместими форми и намираше съмнително облекчение само в кръглите черни ями, подобни на празни очни кухни; това бяха очите на малките кратери, изпълнени до ръба с тъмнина.

Пейзажът беше единствен по рода си. Пиркс беше идвал на Луната (което спомена шест пъти по време на разговора), но никога по това време, девет часа преди залез. Дълго седяха до прозореца. Пнин го наричаше „колега“, а той не знаеше как да отговори и лавираше из граматиката с всички сили. Руснакът имаше фантастична колекция от снимки, правени по време на катерене — той, Ганшин и още един, който в момента беше на Земята, през свободното си време се занимаваха с алпинизъм.

Някои се опитваха да въведат в употреба термина „лунизъм“, но той не се прие, още повече че съществуваха Лунни Алпи.

Пиркс, който ходеше да се катери още преди влизането в института, намери братска душа и започна да разпитва Пнин за разликата между лунната и земна техника на катерене.

— Колега, трябва да помните едно нещо — отговори Пнин, — само едно нещо. Правете всичко „както в къщи“, докато е възможно. Тук лед няма — освен може би в най-дълбоките пукнатини, и то крайно рядко — сняг, естествено, също; така че уж е много лесно, още повече, че можеш да паднеш от трийсет метра и нищо да не ти се случи — но за това не трябва дори да се помисля.

— Защо? — учуди се Пиркс.

— Защото тук няма въздух — обясни астрофизикът. — И колкото и дълго да ходите, пак няма да се научите правилно да определяте разстоянията. Тук дори далекомерът не винаги помага, пък и кой ходи с далекомер? Качваш се на върха, поглеждаш в пропастта и ти се

струва, че е не повече от петдесет метра. А тя може да е петдесет, може да е триста, а може да е и петстотин. Веднъж ми се случи... Впрочем знаете как стават тези работи. Ако веднъж си внушиш, че ще паднеш, то рано или късно наистина ще се случи. На Земята главата си разбиеш — ще зарасте, а тук един добър удар по шлема, стъклото се пуква — и край. Така че дръжете се, както в земните планини. Кое то си позволявате там — можете да си позволите и тука. Освен скачането през пукнатини. Дори да ви се струва, че е само десет метра, все едно метър и половина на Земята, най-напред потърсете камък и го хвърлете оттатък. Проследете полета му — макар, искрено казано, най-сърдечно ви съветвам, въобще да не скачате. Защото човек скочи няколко пъти на двайсет метра, а после и пропастите не го плашат, и планината му е до коляно — а тогава чакай произшествия. Спасителна служба тук няма... така че сам разбирате.

Пиркс запита за Менделеев. Защо станцията е почти на върха, а не долу? Труден ли е пътят? Сигурно ще трябва да се катерят?

— До истинско катерене не се стигна, но пътят е опасен — и то, защото падна каменна лавина. От Слънчевата врата. Помете пътя... Колкото до разположението на станцията — неудобно ми е да говоря. Особено сега, след това нещастие... Но вие, колега, сигурно сте чели за него?...

Пиркс, ужасно сконфузен, изпъшка, че тъкмо тогава е бил в изпитна сесия. Пнин се усмихна, но веднага стана сериозен.

— И така... Луната е международно владение, но всяка държава има своя зона за научни изследвания — наше е това полушарие. Когато стана ясно, че радиационните пояси смуцават преминаването на космичните излъчвания на полукълбото, обърнато към Земята, англичаните ни помолиха за разрешение да построят станция на нашата страна. Ние не възразихме. Тъкмо подготвихме строеж на хребета Менделеев, затова им предложихме този район, като те вземат всичките занесени от нас строителни материали, а после ще си оправяме сметките. Англичаните се съгласиха, а после отстъпиха Менделеев на канадците, понеже Канада влиза в Британската Общност. За нас това не променяше нещата. Тъй като вече бяхме правили предварително проучване на района, един от нашите — професор Анимцев, влезе в състава на групата на канадските проектант като консултант, добре запознат с местните условия.

Изведнъж научихме, че англичаните все пак ще участвуват в тази история. Те изпратиха Шеннер и той заяви, че на дъното на кратера могат да възникнат потоци от вторична радиация, която ще деформира резултатите от изследването. Нашите специалисти смятат, че това е невъзможно, но в края на краищата решаваха англичаните: това щеше да бъде тяхна станция. Те решиха да я изнесат на върха. Разноските, естествено, нараснаха ужасяващо. А цялата разлика в стойността финансираха канадците. Но както и да е. В чуждите джобове не надничаме. Определиха мястото на станцията, започнаха да проектират пътя. Анимцев ни съобщи: отначало англичаните искали да прехвърлят през две пропасти железобетонни мостове, но канадците не се съгласили, защото от това стойността щяла да нарасне почти двойно. И ето че искат да се вклинят във вътрешния склон на хребета и с насочени взривове да пробият две скални възвишения. Предупреждавам ги — това може да наруши равновесието на кристалния базалтов фундамент. Не слушат. Какво да правя? Какво можехме да направим? Не са деца. Имаме по-богат селенологичен опит, но щом не се вслушват в съветите, няма да се натрапваме. Анимцев декларира особено мнение и с това завърши. Започнаха да взривяват скалата. Първата безсмислица — изборът на мястото — повлече зад себе си втора, а резултатите за съжаление не ни оставиха дълго да ги чакаме. Англичаните построиха три противоположни стени, пуснаха станцията, по пътя тръгнаха гъсенични транспортъори — ето, моля, всичко е наред. Станцията работи три месеца, когато в основата на каменния навес под Слънчевата врата, под тази огромна щърбавина на западния край на хребета, се появи пукнатина...

Пнин стана, измъкна от едно чекмедже няколко големи снимки и ги показа на Пиркс.

— Ето, на това място. Тук има, или по-точно — имаше плоча, дълга километър и половина, на места надвиснала над пропастта. Пътят вървеше горе-долу на една трета от височината, по тази червена линия. Канадците вдигнаха тревога. Анимцев (той все още стоеше там да ги увещава) им обясни: разликата между дневната и нощната температура е триста градуса. Пукнатините ще се увеличават, нищо не може да се направи. Нима може да се подпре плоча от километър и половина! Пътят трябва веднага да се затвори, а до станцията, след като е построена, да се прокара въжена линия. А те викат експерт след

експерт от Англия, от Канада и започва истинска комедия: експертите, които казват същото, както Анимцев, веднага си заминават за в къщи. Остават само онези, които виждат начин да се справят с пукнатините. Започват да пломбират с цимент. Дълбоко инжектиране, наклонени подпори, циментират и циментират, а краят не се вижда — което зациментират през деня — се пука през първата нощ. Вече по наклона падат малки лавини, но каменните стени ги спират. Строят система от клинове, за да разсейват големите лавини. Анимцев им втълпява, че въпросът не е в лавините: цялата плоча може да падне! Жал ми беше да го гледам, когато идваше при нас. Този човек излизаше от кожата си; виждаше приближаващата опасност и нищо не можеше да направи. Ще ви кажа безпристрастно: англичаните имат прекрасни специалисти, но въпросът беше не в специалистите по селенология, а в престижа: бяха построили път и не можеха да отстъпят. Накрая Анимцев изложи своя не знам кой поред протест и си отиде. После научихме, че между англичаните и канадците започнали спорове и търкания — заради плочата, заради крайчето на така нареченото Орлово крило. Канадците искаха да я взривят — ще разруши пътя, но затова пък ще може да се построи нов, безопасен. Англичаните възразяваха — впрочем, това беше утопия; Анимцев изчисли, че ще бъде нужен шестмегатонен водороден заряд, а конвенцията на ООН забранява използването на радиоактивни материали като взривни вещества. И така се караха и дърпаха, докато плочата рухна... Англичаните после писаха, че за всичко са виновни канадците, отхвърлили първоначалния проект — онези железобетонни виадукти...

Пнин погледна друга снимка, изобразяваща увеличената почти двукратно щърбавина на хребета; с черни точки беше обозначено мястото на срутването, което засипа и унищожи шосето заедно с всичките му укрепления.

— В резултат на това станцията е понякога недостъпна. През деня е лесно да се отиде — няколко големи прехода по гребена, само че е опасно, както ви казах — затова пък през нощта е практически невъзможно. Ние тук нямаме Земя, сам знаете...

Пиркс разбра за какво говори руснакът: на тази страна дългите лунни нощи не се осветяват от огромната лампа на Земята.

— А с инфрачервени не може ли? — попита Пиркс.

Пнин се усмихна.

— Инфрачервени очила? Какви ти инфрачервени, колега, щом един час след залеза скалите изстиват до сто и шейсет градуса под нулата... Теоретично би могло да се ходи с радиоскоп, но опитвал ли сте някога да се катерите по такъв начин?

Пиркс призна, че не е опитвал.

— И не ви съветвам. Това е крайно комплициран начин за самоубийство. Радарът е добър в равнината, но не и върху отвесна скала...

Влязоха Лангнер и Ганшин — беше време за тръгване. До Менделеев имаха половин час с ракета, после още два часа пеша, а след седем часа залязваше слънцето. Седем часа са като че ли прекален запас. Но се изясни, че с тях ще лети и доктор Пнин. Опитаха се да обяснят, че това е излишно, но домакините не искаха и да чуят.

Вече тръгваха, когато Ганшин попита нямат ли някакво съобщение за Земята — друг подобен случай няма да има скоро. Наистина между станциите Менделеев и Циолковски имаше радиовръзка, но след седем часа с пресичането на терминатора започват силни смущения.

Пиркс си помисли, че не би било зле да изпрати на сестрата на Матерс „поздрави от онази страна“, но не се реши. Така че благодариха и слязоха долу, където пък стана ясно, че руснаците ще ги изпратят до самата ракета. Тук Пиркс не издържа и се оплака от скафандъра, който му се е паднал. Подбраха му друг, а онзи остана в шлюзовата камера на Циолковски.

Руският скафандър беше по-различен от тези, които Пиркс познаваше: имаше не два, а три филтъра — за високо слънце, за ниско слънце и тъмнооранжев — за прах. По другояче бяха разположени и въздушните клапани, а в ходилата имаше много забавно устройство: те можеха да се надуват и тогава се ходеше като по възглавници. Камъните изобщо не се чувствуваха, а външният слой на подметката идеално прилепваше до най-гладката повърхност. Това беше „високопланински“ модел. Освен това скафандърът беше наполовина сребрист, наполовина черен. Когато обърнеш черната страна към слънцето, започваш да се изпотяваш, а когато сребрилата — полъхва приятен хлад. На Пиркс това се стори не съвсем удачно хрумване:

нима винаги можеш да се обръщаш към слънцето с която искаш страна. Ще вървиш със задника напред или как?

Руснаците се разсмяха. Показаха му превключвател на гърдите, с който се сменяше мястото на сребристия и черния цвят. Скафандърът можеше да се направи черен отпред, а сребрист отзад — и обратно. Интересен беше начинът, по който цветовете се преместваха. Между прозрачната външна обвивка на скафандъра от твърда пластмаса и фактическия му корпус имаше тясно пространство, изпълнено с два вида оцветители или по-скоро полутечни вещества. Те просто се преместваха под налягането на кислорода от дихателната апаратура.

Но вече беше време за отлитане. Преди малко, ослепен от слънцето, Пиркс не успя да разгледа шлюзовата камера. Едва сега забеляза, че беше конструирана по особен начин — цялата ѝ външна стена можеше да се отмества. Пнин обясни, че благодарение на това може да влизат или излизат всякакъв брой хора и не се хаби излишен въздух. Пиркс усети нещо като завист — камерите в института бяха прослужили сандъци, остарели най-малко с пет години, а пет години технически прогрес — това е цяла епоха.

Слънцето като че ли не беше слязло по-ниско. Странно беше ходенето с надувни подметки — сякаш плуваш над почвата, — но докато стигнат ракетата, това усещане изчезна.

Професорът долепи шлема си до шлема на Пиркс и извика няколко прощални думи, после си подадоха ръце в тежки ръкавици и се вмъкнаха след пилотите в търбуха на ракетата, която леко се сниши под тяхната тежест.

Пилотът почака, докато изпращачите се отдалечат на безопасно разстояние, и включи двигателите. В скафандъра унилият грохот на нарастващата тяга звучеше глухо, като зад дебела стена. Привличането нарасна, но те дори не почувствуваха кога ракетата се отдели от повърхността. Само звездите в илюминаторите се разлюляха, а скалистата пустиня, която се виждаше през долните отвори, се провали и изчезна.

Сега летяха съвсем ниско и затова нищо не виждаха — само пилотът следеше бягащия под ракетата призрачен пейзаж. Ракетата висеше вертикално като хеликоптер. Нарастването на скоростта се познаваше по засиления грохот и леката вибрация на целия корпус.

— Внимание, слизаме! — прозвуча в шлемофона. Пиркс не разбра кой говори по бордовото радио — пилотът или Пнин. Креслата се разтегнаха. Въздъхна дълбоко, стана лек, толкова лек, че току-виж, полетял към тавана; инстинктивно стисна облегалката. Пилотът рязко натисна спирачките, дюзите забумтяха, засвистяха, воят на пламъците, които се виеха покрай стените в обратна посока, стана непоносим, привличането се засили, после намаля — и Пиркс усети слаб двоен удар — кацнаха. В следващия миг стана нещо неочаквано. Ракетата, която беше започнала своите люлеещи движения нагоре-надолу, сякаш подражавайки на кацането на дългоногите насекоми, изведнъж се наклони и започна да се свлича настрана под нарастващия грохот на камъните.

— Катастрофа — изтръпна Пиркс. Не се изплаши, но инстинктивно напрегна мускули. Спътниците му лежаха неподвижно. Двигателите мълчаха. Отлично разбираше пилота: ракетата се свличаше заедно с каменния сипей, като се спъваше и залиташе, и тягата на двигателите, преди да ги издигне — при рязко свиване на някой „крак“, — можеше да ги катурне и хвърли върху скалите.

Трясъкът и воят на каменните блокове, които се търкаляха под стоманените лапи на ракетата, отслабнаха и накрая съвсем утихнаха. Още няколко струи чакъл звъннаха в стоманата, още някакъв отломък потъна под тежестта на шарнирния „крак“ и кабината постепенно затихна, наклонена на десетина градуса.

Пилотът се измъкна от своя кладенец малко сконфузено и започна да обяснява, че структурата на терена се е променила: изглежда, по северния склон е паднала нова лавина. Той кацнал на сипея под стената, за да им бъде по-близо.

Пнин отговори, че това не е най-добрият начин за съкращаване на пътя — сипейт не е космодром и без нужда не трябва да се рискува. С това краткият диалог завърши, пилотът ги пусна в шлюзовата камера и по стълбата се спуснаха върху камъните.

Пилотът остана в ракетата да чака връщането на Пнин, а те тръгнаха след високия руснак.

Пиркс смяташе, че познава Луната. Оказа се, че се е лъгал. Районът на станцията Циолковски беше улица за разходки в сравнение с мястото, където попаднаха. Ракетата, наклонена на максимално разкрачените си „крака“, потънали в каменната лавина, стоеше само на

триста метра от границата на сянката, която хвърляше главният масив на хребета Менделеев. Пламтящата в черното небе дупка на слънцето почти докосваше зъбците на хребета, които на това място сякаш се разтопяваха — но това беше илюзия. Не бяха илюзия обаче отвесните скали, стърчащи от тъмнината на един или два километра разстояние; по жлебовете към нарязаната от дълбоки клисури равнина, която беше дъно на кратер, се стичаха ужасяващо белите конуси на сипеите; местата на скорошните срутвания се познаваха по размитите очертания на камъните, покрити с прах, която се утаяваше по цели часове. Напуканата лава по дъното на кратера също беше покрита със слой светъл прах; цялата Луна беше напудрена от микроскопичните частици на метеоритите — този мъртъв дъжд, който вече милиони години падаше върху нея от звездите. От двете страни на пътеката — тя беше всъщност струпване на скали и камъни, толкова диво, колкото и всичко наоколо — наричаше се така само защото беше обозначена със зациментирани алуминиеви мачти, всяка от които завършваше накрая с нещо като рубинова топка; от двете страни на този път, който водеше нагоре по сипея, стояха наполовина осветени, наполовина черни като галактическа нощ стени: с тях не можеха да се сравняват даже грамадите на Алпите или Хималаите.

Слабото лунно привличане позволяваше на камъните да се подреждат във форми, родени сякаш в кошмарен сън, и да ги запазват с векове. Даже привикналите с гледката на пропастта очи постепенно губеха своята увереност по пътя към върха, а останалите сетива още повече засилваха впечатлението за нереалността и невъзможността на този пейзаж: бели парчета пемза при докосване с крак политаха нагоре като мехури, а и най-тежкия базалтов блок, хвърлен по сипея, се търкаляше неестествено бавно и продължително и падаше беззвучно, сякаш всичко ставаше насън.

След няколкостотин крачки цветът на скалите се промени. Реки от розоват порфирит заграждаха от двете страни клисурата, по която вървяха. Скалите бяха струпани на височина около няколко етажа и така захванати с острите си ръбове, сякаш чакаха едно докосване, за да рухнат надолу като неудържима лавина.

Пнин ги водеше през тази гора от вкаменени взривове, крачейки не много бързо, но безпогрешно. Понякога плочата, на която поставяше крака си в огромната обувка на скафандъра, се разклащаше.

Тогава Пнин замираще за миг и или продължаваше напред, или заобикаляше мястото, познавайки по само нему известни белези дали скалата ще издържи тежестта на човека. При това звукът, който говори толкова много на алпиниста, тук не съществуваше. Една от базалтовите скали, край които минаваха, се срути без видима причина и се понесе надолу по склона със забавено, някак сънливо движение, повлече след себе си маса камъни, които се юрнаха с яростни скокове, докато белият като мляко прах скри по-нататъшния път на лавината. Зрелището беше съвсем като в трескаво бълнуване — огромните скали се сблъскваха съвсем безшумно, дори потреперването на почвата не се усещаше през надувните подметки. Зад острата чупка при следващия завой Пиркс видя следите на лавината и самата нея — вече като вълнист облак, който ласкаво разстила кълбото си. С инстинктивно безпокойство потърси ракетата, но тя беше в безопасност — стоеше както преди, на един-два километра, виждаше блестящото ѝ коремче и трите чертички на крачетата. Сякаш странно лунно насекомо беше кацнало на стария сипей, който преди му се струваше стръмен, а оттук изглеждаше плосък като маса.

Когато се приближиха към ивицата на тъмнината, Пнин ускори крачките си. Пиркс беше така погълнат от свирепия ужас, който излъчваше обстановката, че нямаше време да наблюдава Лангнер. Едва сега забеляза, че малкият астрофизик стъпва уверено и никак не се спъва.

Наложи се да прескачат четириметрова пукнатина. Пиркс вложи в скока твърде много сила; полетя нагоре и безсмислено махайки с крака, падна на цели осем метра от другата страна на пропастта. Само такъв лунен скок можеше да даде на човека нов опит, който нямаше нищо общо с фокусите на туристите в хотела.

Влязоха в сянката. Докато се намираха сравнително близко до осветените скали, техните отблясъци все пак им помагаха, пронизваха мрака и играеха върху релефа на скафандрите. Но съвсем скоро мракът се сгъсти толкова много, че спътниците не се виждаха. В сянката беше нощ. Пиркс усети студа ѝ през всички антитермични слоеве на скафандъра; този студ не достигаше непосредствено до тялото, не пареше кожата, но показваше наяве своето мълчаливо ледено присъствие: някои плочи на бронирания скафандър затрепераха, изстудени под минус двеста градуса. Когато очите привикнаха, Пиркс

забеляза, че топките по върховете на алуминиевите мачти излъчват доста ярка червена светлина; зърната на тази рубинова огърлица се виеха нагоре и изчезваха в светлината на слънцето — там разделеният скален хребет се спускаше към равнината с три отвесни склона, натрупани един върху друг; разделяха ги тесни хоризонтални размествания на горните плочи, които образуваха нещо като остри корнизи. Стори му се, че изчезващата в далечината редица от мачти води до една от тези площадки, но помисли, че това би било невъзможно. Горе, през разсечения сякаш от удар на мълния главен връх на Менделеев се промъкваше почти хоризонтален сноп слънчева светлина. Той напомняше взрив, избухващ в глухо мълчание, който плиска разкалена белота върху скалните зъбери и урви.

— Там е станцията — дочу в шлема близкия глас на Пнин.

Руснакът се спря на границата между нощта и деня, студа и зноя, показвайки нагоре, но Пиркс не видя нищо освен стръмнини, чернеещи въпреки слънцето.

— Виждате ли Орела?... Така нарекохме този хребет. Ето главата, там е клюнът, а това е крилото!...

Пиркс виждаше само струпване на светлини и сенки. Над източната, искряща граница на хребета стърчеше остър наклонен зъбер — поради липсата на замъгляване от въздуха, което да размива очертанията, той изглеждаше съвсем близо. И изведнъж Пиркс видя целия Орел. Крилото беше именно тази стена, към която отиваха; горе, на фона на звездите, се открояваше главата; наклоненият зъбер беше клюнът.

Погледна часовника си. Вървяха вече четиридесет минути. Значи има поне още толкова.

Пред следващата ивица тъмнина Пнин се спря, за да превключи климатизатора си. Пиркс се възползува от това и запита накъде води пътят.

— Там — Пнин показа с ръка надолу.

Пиркс видя само пропаст, а на дъното ѝ — конус на сипеи, от който стърчаха огромни скални отломки.

— Оттам се откъсна плочата — обясни Пнин, като се обърна към просеката в гребена. — Това е Слънчевата врата. Сеизмографите ни на Циолковски регистрираха сътресението; по приблизителни изчисления е рухнал около половин милион тона базалт...

— Момент... — прекъсна го зашеметеният Пиркс. — А как доставят сега горе припасите?

— Сами ще видите, като стигнем — отговори Пнин и тръгна напред.

Пиркс го последва, блъскайки си главата над обяснението на загадката, но нищо не измисли. Нима мъкнат на гръб всеки литър вода, всяка бутилка кислород? Това е невъзможно. Сега вървяха по-бързо. Над пропастта стърчеше последната алуминиева мачта. Тъмнината ги обгърна. Включиха челните рефлектори; бледите петна трепереха, прескачайки от една каменна издатина на друга; вървяха по корниза, който понякога се стесняваше до две педи. Вървяха като по въже по съвсем плоската полица — нейната грапава, вълниста повърхност даваше добра опора. Все пак достатъчна беше една грешна стъпка, завиване на свят...

„Защо не се завързахме?“ — помисли Пиркс. В този момент светлото петно отпред спря. Пнин ги чакаше.

— Въжето — каза той.

Подаде края на въжето на Пиркс, а той, като го прокара през специалната карабина на пояса, го прехвърли на Лангнер. Преди да тръгнат, Пиркс успя, облегат на скалата, да погледне надолу.

Цялото дъно на кратера лежеше под него като на длан — черните клисури на лавата изглеждаха като мрежа от пукнатини. Ниският централен конус хвърляше дълга сянка.

Къде беше ракетата? Не успя да я открие. Къде е пътят? Онези криволици, обозначени с редица алуминиеви мачти? Също бяха изчезнали. Виждаше се само пространството на скалния циркус в ослепителен блясък и черни сенки, проточени от една купчина камъни до друга; светлото каменно брашно подчертаваше релефа на терена с неговите гротескни групи от кратери, все по-малки — само в района на хребета Менделеев те бяха стотици с различен диаметър — от петстотинметрови до едва забележими; всички бяха идеално кръгли, с полегат външен склон и по-стръмен вътрешен; в центъра им имаше неголямо възвишение или конус, в краен случай — издатина като пъп; най-малките от тях бяха точно копие на средните, средните — на по-големите, а всичко това бе обхванато от огромните скални стени на този пръстен с трийсеткилометров диаметър.

Съжителството на хаос и порядък дразнеше човешкия разум; в това съзидание и разрушение на формите по единен образец имаше и математическо съвършенство, и пълната анархия на смъртта. Погледна нагоре и назад — през Слънчевата врата продължаваха да струят потоци бяла горещина.

След няколкостотин крачки зад тесен жлеб скалата се отдръпна — все още вървяха в сянката, но стана по-светло от лъчите, отразявани от вертикалния каменен боздуган, който изникна от мрака на някакви си два километра; пресякоха чакълест сипей и пред тях се откри доста полегат, ярко осветен склон. Пиркс започна да усеща странно вцепенение — не на мускулите, а на разума, навярно от пренапрегнатото внимание — защото всичко му се струпа наведнъж, и Луната с дивите ѝ планини, и ледената нощ с приливи на неподвижен зной, и това страхотно, всепоглъщащо мълчание, сред което човешкият глас, прозвучаващ от време на време в шлема, изглеждаше съвсем неправдоподобен и неуместен... Сякаш някой беше занесъл на връх Матерхорн златна рибка в аквариум: толкова неуместен беше човешкият глас в това мъртво обкръжение.

Пнин сви зад последния връх, който хвърляше сянка, и цял пламна, сякаш обхванат от огън — същият огън плисна в очите на Пиркс, докато съобрази, че това е слънцето, че са се добрали до горния, оцелял участък на пътя.

Сега вървяха един до друг, пуснали и двата слънчеви филтъра на шлемовете.

— Ей сега ще стигнем — каза Пнин.

По това шосе наистина можеха да се движат машини. Беше изсечено в скалата — по-точно прокарано с направлявани взривове; водеше под навеса на Орловото крило до самия връх на кратера; там имаше нещо като седловина с естествен скален котел, подрязан отдолу. Този котел помогна да се уреди снабдяването на станцията след катастрофата. Транспортната ракета донасяше припасите и специален миномет, предварително прострелян по целта — същия скален басейн, — започваше да изстрелва контейнери. Няколко от тях обикновено се разбиваха, но повечето издържаха и изстрела, и удара в скалата, защото бронираните им корпуси бяха невероятно здрави. По-рано, когато нямаше още нито Луна Главна, нито каквито и да е станции, единственият начин за снабдяване на експедициите в Централния

залив беше хвърлянето на такива контейнери от ракетите — и понеже тук парашутите бяха съвсем безполезни, трябваше да конструират тези дуралуминиеви или стоманени сандъци така, че да издържат удара при падането. Пускаха ги като бомби, а после участниците в експедицията ги търсеха — разпръснати понякога върху цял квадратен километър. Сега тези контейнери отново влязоха в работа.

Зад седловината шосето вървеше под самия гребен към северния връх на Орловата глава; на някакви си триста метра по-надолу проблясваше бронираният калпак на станцията. От страната на склона го обкръжаваше полупръстен от скали — те са се търкулнали към пропастта, но са били задържани от стоманения купол. Няколко такива скали лежаха на бетонната площадка пред входа на станцията.

— Нима не можеше да се намери по-добро място?! — не можа да се сдържи Пиркс.

Пнин, който беше стъпил на първото стъпало на площадката, се спря.

— Все едно, че слушам Анимцев — каза той и Пиркс долови в гласа му смях.

* * *

Пнин си тръгна — сам — четири часа преди залязването на слънцето. Всъщност тръгна през нощта, защото почти целият път, който трябваше да измине, беше вече покрит с непрогледен мрак; Лангнер, който познаваше Луната, каза на Пиркс, че когато са идвали насам, още не е било наистина студено — скалите все още са изстивали. Истинският студ започва примерно час след настъпването на тъмнината.

С Пнин се договориха, че ще се обади, когато стигне на ракетата — и наистина след час и дващест минути чува гласа му по радиото. Размениха само по няколко думи, не трябваше да се губи време, още повече че този път стартирането щеше да стане в трудни условия — ракетата не стоеше вертикално, а лапите ѝ бяха потънали дълбоко в сипея и действаха като баластни котви. Пиркс и Лангнер отместиха стоманените капаци на прозореца и видяха този старт — макар и без началото, защото склоновете на главния хребет закриваха ракетата.

Изведнъж тъмнината, гъста и безформена, бе пронизана от огнена линия, а отдолу се изви червеникаво зарево — това беше светлината от огъня на дюзите, отразена от вдигналия се прахоляк. Огненото острие се издигаше все по-високо и по-високо, ракетата не се виждаше, само тази разкалена струна, която ставаше все по-тънка, късаше се, разпадаше се на ивици — нормална пулсация на двигател, работещ на пълна мощност. Пиркс и Лангнер вдигнаха глави — огнената линия на полета вече водеше сред звездите; после тя плавно се отклони от вертикалата и с красива дъга изчезна зад хоризонта.

Останаха сами, в тъмното, нарочно бяха изгасили всички светлини, за да видят по-добре старта. Затвориха бронирания капак на прозореца, светнаха лампите и се спогледаха. Лангнер леко се усмихна и прегърбен във фланелената си риза на квадрати, отиде до масата, на която лежеше раницата му. Започна да измъква книги, една след друга, Пиркс стоеше разкрачен, опрян на вдлъбнатата стена, сякаш беше на палубата на отлитащ кораб. У него всичко се беше смесило: хладното подземие на Луна Главна, тесните коридори на хотела, асансьорите, туристите, които подскачаха към тавана и си разменяха разтопена пемза, полетът до Циолковски, високите руснаци, сребърната паяжина на радиотелескопа между хоризонта и черното небе, разказът на Пнин, вторият полет и накрая този ужасен преход сред каменния жар и студ, с пропастите, надничащи в стъклото на шлема. Не можеше да повярва, че само в няколко часа може да се вмести толкова много — времето се беше невероятно разтегнало, беше обхванало тези картини, беше ги погълнало, и сега те се връщаха, бореха се за надмощие. Затвори за миг възпалените сухи клепахи и отново ги отвори.

Лангнер систематично редеше книгите върху рафта и на Пиркс се стори, че разбира този човек: спокойните движения, с които подреждаше том след том, не говореха за тъпота или равнодушие. Този мъртъв свят не го гнетеше, защото му служеше: беше дошъл на станцията по желание, не тъгуваше по дома, защото дом за него бяха спектрограмите, резултатите от изчисленията и мястото, където се правеха; навсякъде се чувствуваше добре, щом беше успял така да се концентрира върху жаждата за знания; знаеше защо живее. Беше последният човек, на когото Пиркс би признал своите романтични мечти за велик подвиг. Той вероятно нямаше и да се усмихне, както преди малко, а щеше да го изслуша и да се върне към своята работа.

Само за миг Пиркс завидя на тази увереност и овладяност — но веднага почувствува, че Лангнер му е чужд, че няма какво да си кажат, а трябваше да преживеят заедно и започващата нощ, и деня след нея, и още една нощ... Огледа кабината, като че ли я виждаше за първи път. Покрити с пластмаса вдлъбнати стени. Закрит от брониран капак прозорец. Надничащи от пластмасата на тавана лампи. Няколко цветни репродукции между рафтовете със специална литература; тясна табелка в рамка — на две колони там бяха написани имената на онези, които са били тук. По ъглите празни кислородни бутилки, сандъци от консерви, пълни с разноцветни минерали, леки метални столове с найлонови седалки. Малка маса, над нея шарнирна работна лампа. През полуотворената врата се виждаше апаратурата на радиостанцията.

Лангнер подреждаше шкафа, пълен с негативи. Пиркс го заобиколи и излезе. От коридорчето наляво беше кухничката, направо — шлюзовата камера, надясно — две миниатюрни стаички. Надникна в своята. Освен легло, сгъваем стол, подвижна маса и полица нямаше нищо друго. Таванът от едната страна, над леглото, беше наклонен като в мансарда, но не плоско, а дъговидно, по кривината на външната броня.

Върна се в коридора. Вратата на шлюзовата камера имаше закръглени ъгли — краищата ѝ бяха покрити с дебел слой херметизираща пластмаса. Видя колелото за отваряне и лампата, която светеше, щом външният люк е отворен и в камерата има вакуум. Сега лампата не светеше. Пиркс отвори вратата. Двете лампи светнаха автоматично, осветявайки тясно помещение с голи метални стени и вертикална стълбичка в средата — тя се спираше в изходния люк на тавана. Под последното стъпало се виждаше още, макар и полуизтрит от многобройни стъпки, тебеширен контур. На това място бяха намерили Севидж: лежеше на една страна сгърчен и дълго не можеха да го повдигнат, защото кръвта, заляла очите и лицето му, го беше замразила към грапавите плочи. Пиркс погледна този белезникав контур, едва напomniaщ човешки силует, после се дръпна и затваряйки херметическите врати, вдигна глава: чу стъпки отгоре. Лангнер ходеше по стълбичката в другия край на коридора и се въртеше из обсерваторията. Като си подаде главата през кръглия отвор на пода, Пиркс видя покрит с калъф телескоп, подобен на малко оръдие,

камерите на астрографите и два големи апарата — това бяха Уилсънова камера и втора, маслена, заедно с устройство за фотографирване следите на частиците.

Станцията бе предназначена за изследване на космическите лъчи и фотоплаките, които се използваха за тази цел, се търкаляха навсякъде: техните оранжеви пакети лежаха между книгите, под рафтовете, в чекмеджетата край леглата, дори в кухничката. И това ли беше всичко? Комай всичко, ако не се смятат големите резервоари за вода и кислород, разместени под пода и неподвижно закрепени в лунната скала, в масива на Менделеев.

Над всяка врата висеше кръгъл индикатор, който показваше концентрацията на въглеродния двуокис в помещението. Над него беше решетката на климатизатора. Апаратурата работеше безшумно. Всмукваше въздуха, очистваше го от въглеродния двуокис, добавяше необходимото количество кислород, овлажняваше или го изсушаваше и го нагнетяваше обратно към всички кабинни. Пиркс се радваше на всеки звук, долитащ от обсерваторията; когато звуковете замираха, настъпваше такава тишина, че започваше да чува шумоленето на собствената си кръв, съвсем като в експерименталния басейн, в „идиотската баня“ — но от нея поне можеше да излезе, когато поиска.

Лангнер слезе долу и пригответи вечерята — толкова безшумно и умело, че когато Пиркс влезе в кухнята, всичко беше вече готово. Ядоха, почти без да говорят: — „Солта, ако може. — Има ли хляб в кутията? — Утре ще трябва да отворим друга. — Кафе или чай?“

Само толкова. Сега тази немногословност допаднаше на Пиркс. Какво всъщност ядоха? Третият обед за този ден? Или четвъртият? А може би закуската за следващата сутрин? Лангнер каза, че трябва да прояви заснетите негативи. Отиде горе. Пиркс нямаше какво да прави. Изведнъж разбра. Изпратиха го тук, за да не бъде сам Лангнер. Не разбираше нито от астрофизика, нито от космически лъчи. Или Лангнер ще го учи да работи с астрографа! Зае първото място, психолозите потвърдиха, че не може да полудее, поръчителствуваха му. Сега ще трябва да преседи в това гърне две седмици нощ, а след това две седмици ден, като очаква неизвестно какво, наблюдава неизвестно що...

Тази „Задача“, тази „Мисия“, която преди десетина часа му се стори невероятно щастие, сега разкри истинския си лик — безформена

пустота. От какво да пази Лангнер и себе си? Какви следи да търси? И къде? Или си въобразяваше, че ще открие нещо, което са пропуснали всички блестящи специалисти, влизащи в състава на комисията, хора, познаващи Луната от години? Голям идиот беше!

Седеше на масата. Трябваше да измие съдовете. И да затегне крана, защото водата, скъпоценната вода, която докарваха във вид на замразени блокове и я изстрелваха от миномета по парабола от два и половина километра до котела в подножието на станцията — тази вода изтичаше на капки. Но не се помръдна. Не вдигна даже ръката си, безводно отпусната в края на масата. В главата му бяха жарта, пустотата, мракът и безмълвието, обградили от всички страни стоманената черупка на станцията. Потърка очи, те горяха, като че с пясък засипани. С мъка стана, сякаш тежеше два пъти повече, отколкото на Земята. Отнесе мръсните чинии до умивалника, хвърли ги с трясък, пусна върху тях струйка топла вода. И докато ги миеше, обръщаше и остъргваше застиналите остатъци мазнина, се усмихна на своите мечти, които се разсеяха още по пътя към хребета Менделеев и бяха останали далече, така смешни и чужди, така отдавнашни, че от тях даже не можеше да се срамува.

* * *

С Лангнер беше все едно дали ще преживееш един ден, или една година — нищо не се променяше. Работеше усърдно, но с мярка. Никога не бързаше. Нямахме никакви лоши навици, никакви странности и чудачества. Ако живееш с някого в такава теснотия, всяка дреболия започва да те дразни. Че другият дълго стои под душа, че не иска да отваря консерви със спанак, защото не обича спанак, че капризничи, че изведнъж престава да се бръсне и боде очите ти с ужасната си четина, или когато се пореже при бръснене, цял час се разглежда в огледалото и гримасничи, сякаш наоколо няма никой. Лангнер не беше такъв. Ядеше всичко, макар и без ентусиазъм. Не капризничеше, когато трябваше да се мият чиниите — миеше ги. Не приказваше надълго и нашироко за себе си и за своите работи. Запита ли го за нещо — отговаряше. Не избягваше Пиркс. Не му се натрапваше. Именно тази безличност може би щеше да дразни Пиркс,

защото впечатлението от първата вечер — когато физикът, подреждащ книгите по лавицата, му се стори олицетворение на скромен героизъм, собствено не героизъм, а достойно за завист, стоически мъжко отношение към науката, — това впечатление изчезна и на Пиркс му се струваше, че натрапеният му компаньон е толкова сив, че чак лошо да ти стане. Но Лангнер въпреки всичко не предизвикваше у Пиркс нито скука, нито раздражение, защото се оказа, че има — поне на първо време — страшно много работа. И тази работа беше увлекателна. Сега, когато познаваше станцията и нейния район, Пиркс отново започна да изучава документите.

Катастрофата стана четири месеца след пускането на станцията. Тя настъпи не на разсъмване или на свечеряване, както можеше да се очаква, а почти в самото лунно пладне. Три четвърти от надвисналата плоча на Орловото крило рухнаха без каквито и да било предвещаващи катастрофата симптоми. Катастрофата имаше непосредствени свидетели — личният състав на станцията бе временно удвоен на четири души: те тъкмо стояха, очаквайки транспортна колона с припаси.

Последвалите анализи показаха, че дълбокото проникване в главната подпора на Орела действително беше нарушило кристалната структура на скалния фундамент и тектоничното му равновесие. Англичаните стоварваха отговорността върху канадците, канадците върху англичаните; лоялността на партньорите от Британската Общност се прояви единствено в това, че и двете страни си мълчаха за предупрежденията на професор Анимцев. Но както и да беше работата, резултатите бяха трагични. Четиримата, които стояха пред станцията, на по-малко от миля по права линия от катастрофата, видяха как ослепително блестящата стена се разчупва на две, как се разлетяват на парчета системите от клинове и противолавинни стени, как цялата тази маса от търкалящи се скали помита шосето заедно с подпирателната го основа и пада в долината, която за следващите трийсет часа се превърна в море от нежно кълбящ се бял прах — гонен от страшния натиск на лавината, прашната вълна достигна отсрещния склон на кратера само за няколко минути.

В зоната на разрушението попаднаха два транспортъора. Този, който затваряше колоната, изобщо не успяха да намерят. Останките му бяха погребани под десетметров слой камъни. Вторият транспортъор

се опита да избяга. Той се измъкна от потока на лавината и достигна горния, оцелял участък на пътя, но някаква огромна скала, прелетяла над запазения остатък от противоположната стена, го смете в тристаметровата пропаст. Водачът му успя да отвори люка и падна в потока на сипея. Той единствен надживя другарите си, макар и с няколко часа. Но тези няколко часа станаха истински ад за останалите. Този човек, канадски французин, на име Роже, не загуби съзнание — или дойде на себе си веднага след катастрофата — и от недрата на белия облак, покрил цялото дъно на кратера, зовеше на помощ. Радиоприемникът му беше повреден, но предавателят работеше. Невъзможно беше да го открият. Поради многократно пречупване на вълните, отразявани от скалите (скалите бяха по-големи от къщи и хората се промъкваха из засипания с млечен прах лабиринт като из руините на някакъв град), опитите да го запеленговат бяха безуспешни. Радарът беше безполезен, защото скалната порода имаше високо съдържание на железен сулфид. След един час, когато от Слънчевата врата рукна втори каменопад, търсенето беше прекратено. Втората лавина беше слаба, но можеше да предвещава нови срутвания. И те чакаха, а гласът на Роже продължаваше да се чува; горе, на станцията, беше особено отчетлив: каменният котел действуваше като насечен нагоре рефлектор. След три часа пристигнаха руснаците от станция Циолковски и се втурнаха в прашния облак с гъсенични транспортъори; машините виреха предници, готови всеки миг да се катурнат върху подвижния склон: поради слабото привличане руслото на сипеите на Луната е по-стръмно, отколкото на Земята. Редицата на спасителите мина там, където за машините беше невъзможно, и три пъти прочеса подвижния район на насипа. Един от спасителите падна в цепнатина; само незабавното пренасяне в станция Циолковски и неотложната лекарска намеса му спасиха живота. Но и тогава хората не напуснаха белия облак, защото всички чуваха отслабващия глас на Роже.

След пет часа той замлъкна. Но беше още жив. Знаеха за това. Всеки скафандър освен обикновената апаратура за радиотелефонна връзка имаше миниатюрен автоматичен предавател, свързан с кислородния апарат. Всяко вдишване и издишване се предаваше чрез електромагнитните вълни до станцията, където се регистрираше от специален показател — нещо като „магнитно око“: зелено светещата

пеперуда трепкаше с криле, равномерно ги разтваряше и свиваше. Това фосфоресциращо мигане показваше, че загубилият съзнание, агонизиращ Роже все още диша; пулсирането ставаше все по-бавно — никой не можеше да излезе от радиостанцията, стълпените в нея хора безсилно чакаха смъртта му.

Роже диша още два часа. После зеленото огънче в магнитното око затрепера, сви се и замря. Едва след трийсет часа откриха обезобразеното, станало на камък тяло и го погребяха, без да снемат скафандъра, в този смачкан металически покров като в ковчег. После прокараха нов път, по-точно — онази скална пътека, по която Пиркс дойде на станцията. Канадците бяха готови да ликвидират станцията, но техните упорити английски колеги решиха проблема за доставяне на припаси по начина, предложен за първи път на Земята при щурмуването на Еверест. Тогава беше отхвърлен като нереален. Реален се оказа едва на Луната.

Ехото на катастрофата обиколи Земята в многобройни, понякога съвсем противоречиви версии и накрая цялата врява утихна. Трагедията стана част от хрониките на борбата с лунните пустини. В станцията на смени дежуреха астрофизици. Така минаха шест лунни дни и нощи. И когато изглеждаше, че на тази толкова препатила станция вече няма да се случи нищо сензационно, радиото на Менделеев една сутрин изведнъж не отговори на повикването на Циолковски. И този път нататък се отправи команда от Циолковски — да спасява или по-вероятно — да изясни защо станцията мълчи. Ракетата им се прилуни в подножието на големия сипей под Орловия връх.

Те се добраха до купола на станцията, когато почти целият кратер беше зает от още непрогледна тъмнина. Само под самия връх стоманеният череп искреше в хоризонталните лъчи. Входният люк беше широко отворен. Под него, до стълбичката, лежеше Севидж — в такава поза, сякаш беше паднал от стъпалата. Беше умрял от задушаване — бронираното стъкло на шлема му беше пукнато. По-късно на вътрешната страна на ръкавиците му откриха едва забележими следи от каменен прах, сякаш се връщаше от катерене по скалите. Но тези следи биха могли да бъдат от по-рано. Вторият канадец, Шалие, бе намерен едва след щателно оглеждане на всички околни пукнатини и жлебове. Спасителите се спуснаха по

тристаметрови въжета и измъкнаха тялото му от дъното на пропастта под Слънчевата врата. Трупът лежеше едва на няколко десетки метра от мястото, където загина и беше погребан Роже.

Всички опити за възстановяване картината на случилото се изглеждаха безнадеждни. Никой не можеше да предложи правдоподобна хипотеза. На местопроизшествието пристигна смесена англо-канадска комисия.

Часовникът на Шалие беше спрял на 12, но не се знаеше кога точно се е разбил — по пладне или в полунощ. Часовникът на Севидж показваше два. Внимателната проверка (проверяваха толкова внимателно, колкото позволяваха човешките способности) показва, че часовниковата пружина се е развила до края. Явно часовникът на Севидж не беше спрял в момента на смъртта му, а беше продължил да работи още известно време.

Вътре в станцията цареше обикновеният порядък. В станционния дневник, където записваха всички по-съществени събития, нямаше нищо, което да хвърли върху произшествието поне малко светлина. Пиркс го проучи ред по ред. Записките бяха лаконични. В този и този час са проведени астрографични проучвания, експонирани са толкова и толкова негативи, в еди-какви си условия са проведени следващите наблюдения — нито една от тези стереотипни бележки нямаше дори косвена връзка с онова, което се беше случило на станцията през последната лунна нощ на Шалие и Севидж.

Всичко в станцията свидетелствуваше, че смъртта е дошла съвсем неочаквано за обитателите. Намериха отворена книга, на чиито полета Шалие беше правил записки: лежеше, притисната от друга книга, за да не се затворят страниците, под все още светещата електрическа лампа. Отстрани имаше лула. Тя се беше наклонила и падналото от нея въгленче беше леко разтопило пластмасовата настилка на пода. При това Севидж беше приготвял вечеря. В кухнята имаше отворени консервни кутии, в паничката — разбъркана каша за омлет, вратата на хладилника зееше, на бялата маса стояха две чинии, два прибора и нарязан, засъхнал хляб...

Значи един от тях беше прекъснал четенето и оставил димящата лула — като човек, който напуска стаята само за няколко минути. А другият е захвърлил готвенето на вечеря и тигана с разтопена мазнина, без дори да затвори хладилника... Надянали са скафандрите и са

излезли в нощта. Едновременно? Или един след друг? Защо? Накъде? Те са били на станцията вече две седмици. Отлично са познавали местността. Пък и нощта се е свършвала. След петнайсетина часа е щяло да изгрее слънцето. Защо не са дочакали изгрева, щом като двамата — или единият — са решили да се спускат на дъното на кратера? За подобно намерение на Шалие свидетелствуваше мястото, където го намериха. Той е знаел, а също и Севидж, че спускането към скалната плоча под Слънчевата врата, където пътят ненадейно се прекъсва, е безумие. Полегатият наклон на това място става все по-стръмен, сякаш кани да се спуснеш надолу, но след двайсетина крачки зейва пропастта, образувана от срутването. Новият път заобикаляше това място и продължаваше по алуминиевите мачти. Това знаеше всеки, който поне веднъж е бил на станцията. И изведнъж един от постоянните ѝ сътрудници е тръгнал именно нататък, започнал е да слиза по плочите, водещи в пропастта. Защо? За да се убие? Нима този, който иска да се самоубие, се откъсва от увлекателно четиво, оставя разтворена книга, димяща лула и тръгва на среща със смъртта?

А Севидж? При какви обстоятелства се е пукнало стъклото на шлема му? Когато е излизал от станцията, или когато се е връщал? Или е тръгвал да търси Шалие, който не се е върнал? Но защо не е излязъл заедно с него? А ако е отишъл, как е могъл да му позволи това слизане към пропастта?

Толкова много въпроси нямаха отговор.

Единственото нещо, което явно не беше на мястото си, беше пакет с негативи за регистрация на космическите лъчи. Той лежеше в кутията на бялата маса, до празните, чисти чинии.

Комисията дойде до следния извод: този ден е бил дежурен Шалие. Потънал в четене, той изведнъж забелязва, че приближава единадесет. По това време той е бил длъжен да смени експонираните фотоплаки. Фотоплаките се експонираха извън станцията. На стотина крачки нагоре по склона в скалата беше изсечен недълбок кладенец — стените му бяха покрити с олово, за да може върху фотоплаките да падат само лъчи от зенита. Това е било едно от необходимите условия на тогавашните изследвания. И така Шалие е станал, оставил книгата и лулата, взел нов пакет негативи, надянал скафандъра, напуснал станцията през шлюзовата камера, отишъл до кладенеца, спуснал се в

него по изсечените стъпала, сменил е фотоплаките и вземайки експонираните, е тръгнал назад.

На връщане той се е заблудил. Кислородният му апарат не беше повреден, значи съзнанието му е било помрачено не от аноксия — кислороден глад. Така поне можеше да се предположи след прегледа на разбития скафандър — след измъкването му от дъното на пропастта.

Членовете на комисията стигнаха до убеждението, че съзнанието на Шалие внезапно се е помрачило — иначе не би объркал пътя. Знаел го е прекалено добре. Може би ненадейно му е прилошало и е загубил ориентация — при всички случаи той е вървял, смятайки, че се връща в станцията, а в действителност се е насочил право в очакващата го на стотина метра пропаст.

Севидж, обезпокоен от дългото отсъствие на Шалие, е захвърлил готвенето на вечерята и се е опитал да се свърже с него по радиото. Предавателят беше настроен на ултракъсовълнов диапазон за местна връзка; естествено, той би могъл да бъде включен и по-рано — ако някой от дежурните се е опитал въпреки смущенията да установи връзка с Циолковски, но първо — радиото на руснаците не беше приело никакви сигнали, дори и деформирани до неразбираемост, и второ — това предположение беше малко вероятно, защото и Севидж, и Шалие прекрасно са разбирали цялата безсмисленост на опита за свързка в периода на най-силни радиосмущения — преди разсъмване... Когато радиовръзката с Шалие не се е удаля, защото в този момент той е бил вече мъртъв, Севидж е сложил скафандъра, турнал се е в тъмнината и започнал да търси другаря си.

Може би разтревожен от мълчанието на Шалие, от неговото необяснимо, така внезапно изчезване, Севидж е объркал пътя или по-скоро — тъй като от двамата е бил по-ловък и опитен алпинист, — опитвайки систематично да претърси околността на станцията, той е рискувал прекалено. Едно е ясно — че по време на тези главолumni търсения е паднал и е разбил стъклото на шлема. Имал е сили, притискайки с ръка пукнатината, да дотича до станцията и да се вмъкне във входния люк. Но докато успее да го затвори и пусне в камерата въздух, остатъкът от кислород е изтекъл от скафандъра — и Севидж, на последното стъпало на стълбичката, е паднал в безсъзнание, което в следващите секунди е преминало в смърт.

Това обяснение на двойната трагедия не успя да убеди Пиркс. Запозна се щателно с характеристиката на двамата канадци. Особено внимание отдели на Шалие, защото по всяка вероятност той беше станал неволен виновник за гибелта — своята, и на другаря си. Шалие беше на трийсет и пет години, известен астрофизик и опитен алпинист. Радваше се на много добро здраве; не боледуваше, не му се завиваше свят; преди това беше работил на „земното“ полукълбо на Луната, където стана един от основателите на клуба за акробатическа гимнастика, този необикновен спорт, чиито привърженици могат да направят десет салта с един отскок, преди да паднат уверено на присвитите си крака — или да издържат на плещите си пирамида от двадесет и пет души; и нима същият този Шалие изведнъж, без всякаква причина, може да се почувствува зле или да загуби ориентация на сто крачки от станцията; пък и ако му се случи такова нещо, да не успее да слезе по полегатия склон, а да свие под оцелялата част на пътя, на всичко отгоре преодолява в мрака цялата камара камъни, струпани зад станцията именно на това място!

Имаше още една подробност, която според Пиркс (пък и не само според него) съвсем явно противоречеше на версията, приета в официалния протокол. На станцията цареше порядък. Само едно нещо намериха не на мястото му: онзи пакет негативи на масата. Изглеждаше, че Шалие наистина е излязъл, за да смени фотоплаките, че ги е сменил. Че не е тръгвал направо към пропастта, не се е катерил през каменния вал, а най-спокойно се е върнал в станцията. За това свидетелствуваха негативите. Беше ги сложил на масата. Защо именно там? И къде е бил по това време Севидж? Негативите, намерени в кухнята — реши комисията — са от предишната, утринна експозиция. Един от учените случайно ги е сложил на масата. Обаче край трупа на Шалие не намериха никакви негативи. Комисията прие, че пакетът с негативите е могъл да се измъкне от джоба на скафандъра или от ръцете на Шалие при падането му в пропастта и да изчезне в някоя от безбройните дупки на каменната купчина.

За Пиркс това беше явно нагласяване на фактите според приетата хипотеза.

Прибра протоколите в чекмеджето. Нямахте за какво да ги разглежда. Знаеше ги наизуст. Каза си тогава — даже не изрази тази мисъл с думи, защото беше непоколебимо уверен, че разгадаването на

тайната не е скрито в психиката на двамата канадци. Тоест не е имало никакво виене на свят, прилошаване, изпадане в безсъзнание — причината за трагедията е била друга. Трябва да се търси или в самата станция, или около нея. Започна с обследване на станцията. Не търсеше никакви следи — искаше само подробно да разучи всички детайли на обзавеждането. Нямаше защо да бърза, време имаше достатъчно. Най-напред огледа шлюзовата камера. Тебеширеният контур все още се виждаше в подножието на стълбичката. Пиркс започна от вътрешните врати. Както обикновено в малки камери от този тип, устройството позволяваше да се отвори или вратата, или капакът на горния люк. При открит люк вратата не можеше да се отвори. Това изключваше нещастните случаи например ако някой отвори люка в момента, когато друг отваря вратата. Наистина вратата се отваряше навътре и налягането на въздуха в станцията само би я затворило със сила почти осемнайсет тона — но между крилото на вратата и нишата можеше да попадне нечия ръка, твърд предмет или инструмент — тогава би настъпило мълниеносно изтичане на въздуха в пустотата.

Въпросът за капака на входния люк беше още по-komplициран, защото за неговото положение сигнализираше централният разпределителен апарат, поставен при радиостанцията. При отваряне на люка върху пулта се запалваше червен сигнал. Едновременно с това автоматично се включваше приемникът на „зеления сигнал“. Той представляваше стъклено око в никелиран пръстен, поместен в центъра на също така остъкления екран на локатора. Трепкането на „пеперудата“ в окото показваше, че намиращият се извън станцията човек диша нормално; освен това светещата ивица върху разчертания на сегменти екран на локатора показваше къде се намира този човек. Светещата ивица се въртеше съобразно оборотите на радарната антена върху купола и показваше околностите на станцията във вид на фосфоресциращи очертания. След лъча, който бягаше като часовникова стрелка, на екрана се появяваше специфичен отблясък, предизвикан от отражението на радарните вълни от всякакви материални обекти — облеченото в металически скафандър човешко тяло даваше особено силен блясък. Наблюдавайки това изумрудено продълговато петно, можеше да се уловят неговите движения — понеже се преместваше върху по-слабо светещ фон и по този начин да

се контролира темпото и посоката на движението му извън станцията. Горната част на екрана отговаряше на местността под северния връх, където се намираше изследователският кладенец; на долната половина, означаваща юг, тоест зона, забранена през нощта, беше пътят към пропастта.

Механизмите на „дишащата пеперуда“ и радиолокатора действуваха независимо един от друг. „Окото“ се задвижваше от предавател, свързан с кислородните клапани на скафандъра; той работеше на честота, близка до тази на инфрачервените лъчи, а лъчите на локатора — на половинсантиметрови радиовълни.

Апаратурата притежаваше един локатор и едно око, защото според инструкцията само един човек можеше да бъде извън станцията. Вторият, отвътре, следеше неговото състояние; при някакво произшествие той, естествено, беше длъжен веднага да отиде на помощ.

На практика, при такова кратко и безопасно излизане, каквото беше смяната на фотоплаките в кладенеца, останалият в станцията можеше да отвори двете врати — на кухнята и радиостанцията — и да наблюдава приборите, без да прекъсва кухненските си занимания. Можеше да се поддържа и радиотелефонна връзка, с изключение на часовете преди разсъмване, защото приближаването на терминатора (граничната линия на деня и нощта) се съпровождаше от такова пукане и трясък, че разговарянето беше практически невъзможно.

Пиркс добросъвестно разучи играта на сигналите. При отварянето на люка светваше червена лампа на пулта. Зеленикавата пеперуда светеше, но беше неподвижна, а нейните „крилца“ бяха прибрани до мъртвата линия — отсъствуваха сигналите, които ги караха да се разтварят. Лъчът на локатора равномерно кръжеше по екрана и там като вкаменени призраци възникваха неподвижните силуети на скалистата местност. Той никъде не проблясваше по-силно, с което потвърждаваше показанията на „пеперудата“, че в радиуса на действието му извън станцията няма никакъв скафандър.

Естествено, Пиркс наблюдаваше поведението на апаратурата и когато Лангнер излизаше да смени фотоплаките. Червената лампичка се запалваше и почти веднага гаснеше, защото Лангнер вече отвън затваряше люка. Зелената пеперуда започваше равномерно да пулсира. След няколко минути пулсацията малко се ускоряваше: Лангнер

вървеше нагоре по склона доста бързо и неговото дишане, естествено, се ускоряваше. Яркият отблясък на скафандъра му се задържаше на екрана значително по-дълго от контурите на скалите, които угасваха веднага, щом лъчът ги отминеше. После пеперудата изведнъж се сгърчваше и замираще, а екранът опустяваше, блясъкът на скафандъра изчезваше. Това ставаше, когато Лангнер се спускаше в кладенеца. Неговите облицовани с олово стени пресичаха потока на сигналите. Едновременно с това на главния пулт се запалваше пурпурен надпис Alarm!, а картината в локатора се сменяше. Антената на радара, въртейки се по същия начин, намаляваше своя ъгъл, за да прочеше последователно все по-далечни сегменти на местността. Това ставаше, защото апаратурата „не знаеше“ какво е станало: човекът ненадейно изчезваше от обсега на електромагнитната ѝ власт. След три-четири минути пеперудата отново започваше да пулсира с криле, локаторът откриваше изчезналия: двата независими един от друг прибори регистрираха появяването на човека. Лангнер, излязъл от кладенеца, се връщаше. Но сигналът Alarm продължаваше да гори — той трябваше да бъде изключен. Впрочем след сто и двайсет минути това би направил часовников изключвател — в случай че го забравят, да не се изразходва напразно електроенергия. През нощта я черпеха единствено от акумулаторите. През деня ги зареждаше слънцето.

Като се ориентира в действието на тези прибори, Пиркс реши, че не са особено сложни. Лангнер не се бъркаше в неговите експерименти. Смяташе, че канадците са загинали именно при обстоятелствата, които бяха изложени в протоколите на комисията; освен това той смяташе, че нещастните случаи са неизбежни.

— Негативите ли? — парира той съмненията на Пиркс. — Тези негативи нямат никакво значение. Какво ли не прави човек, когато се нервира. Логиката ни напуска значително по-рано, отколкото животът. И тогава всеки започва да върши безсмислици...

Пиркс се отказа от по-нататъшните дискусии. Изтичаше втората седмица на лунната нощ. След всичките си разследвания Пиркс знаеше толкова, колкото и в началото. Може би наистина този трагичен случай щеше винаги да остане неизяснен? Може би той е от произшествията, случващи се веднъж на милион пъти, чието възпроизвеждане е невъзможно? Постепенно се увлече в сътрудничество с Лангнер. В края на краищата нещо трябваше да

върши, да запълни с каквото и да е дългите часове. Научи се да работи с големия астрограф (значи все пак това беше обикновена предизпитна практика...), след това започна да ходи по реда си до кладенеца, за да остави за няколко часа там новите фотоплаки.

Дългоочакваното разсъмване приближаваше. Зажъднелият за новини Пиркс дълго манипулира с радиостанцията, но успя да извлече от високоговорителя само буря от трясъци и свистене, предизвестяващи близкото изгряване на слънцето. После дойде закуската, след закуската — проявяване на негативите; над една от плаките Лангнер дълго вися, понеже откри великолепна следа от някакво мезонно разпадане. Даже повика на микроскопа Пиркс, но той се оказа равнодушен към очарованието на ядрените превръщания. После дойде обядът, времето за астрографите и наблюденията на нощното небе. Приближаваше часът за вечеря. Лангнер вече шеташе в кухнята, когато Пиркс — беше дошъл неговият ред — се показва на вратата и каза, че излиза. Лангнер, потънал в изучаване на сложната рецепта върху кутийката с омлетен прах, измърмори да побърза. Омлетът щял да бъде готов след десет минути.

Пиркс с пакет негативи в ръце, вече в скафандър, провери добре ли държат притегачите шлема към обхвата на яката, разтвори широко и двете врати — на кухнята и радиостанцията, — влезе в камерата, тръшна херметичната врата, отвори горния люк и се измъкна навън, без да го затвори — нали щеше да се върне веднага. Лангнер не се канеше да излиза, така че в това нямаше нищо лошо.

Обгърна го същият мрак, който цари в междузвездното пространство. Земният мрак не може да се сравни с него, защото атмосферата винаги свети от слабото, възбудено излъчване на кислорода. Виждаше звездите и само по това, как тук-там се прекъсват очертаванията на познатите му съзвездия, по беззвездната чернота, познаваше присъствието на скалите. Включи челния рефлектор и крачейки след бледото, равномерно люлеещо се светло петно, се добра до кладенеца. Прехвърли краката си в тежки обувки през парапета (към лунната лекота се привиква бързо, по-трудно е с нормалното привличане на Земята след завръщането), напипа първото стъпало, спусна се долу и се зае със смяната на плаките. Когато клекна и се наведе над поставките, светлината на рефлектора примига и угасна. Раздвижи се, удари с ръка шлема — отново светна. Явно лампичката е

здрава, но не прави добър контакт. Започна да събира негативите — рефлекторът проблесна няколко пъти и отново угасна. Пиркс повися няколко секунди в абсолютна тъмнина, чудейки се какво да прави. Обратният път не беше проблем — знаеше го наизуст, а при това върху купола на станцията светеха две огънчета — зелено и синьо. Но движейки се пипнешком, можеше да разбие плаките. Още веднъж удари с юмрук по шлема — рефлекторът светна. Бързо записа температурата, сложи негативите в касетките; когато започна да подрежда касетките в калъфа, проклетият рефлектор угасна. Наложиха се да остави негативите, за да го запали отново с няколко удара по шлема. Забеляза, че когато стои изправен, рефлекторът свети, а когато се наведе — угасва. Наложиха се да продължи работа в доста неестествена поза. Накрая светлината угасна окончателно и никакви удари не помагаша. Сега за връщане в станцията и дума не можеше да става — негативите бяха разхвърляни наоколо. Опря плещи на най-ниското стъпало, отвинти капака на рефлектора, натисна живачната лампа по-дълбоко в патрона и отново постави капака. Сега имаше светлина, но сякаш напук винтът заяде. Пиркс опита и така, и иначе — накрая, ядосан, мушна стъкления капак на рефлектора в джоба, бързо събра негативите, постави нови плаки и се закатери нагоре. Оставаше му може би половин метър до ръба, когато му се стори, че бялата светлина на рефлектора се смеси с някакъв друг блясък, колеблив и краткотраен; погледна нагоре, но видя само звездите в отвора на кладенеца.

— Сторило ми се е — реши Пиркс.

Изкачи се горе, но го обхвана неясно безпокойство. Не вървеше, а бягаше с големи подскачания, макар че лунните скокове, въпреки мнението на мнозина, никак не ускоряват бягането: дълги са наистина, но затова пък летиш шест пъти по-бавно, отколкото на Земята. Беше стигнал до станцията и сложил ръка на перилата, когато видя втори блясък. Сякаш някой изстреля ракета на юг. Не самата ракета — куполът на станцията му пречеше — видя само призрачния отблясък на надвисналите скали: те изплуваха за секунда от чернотата и отново изчезнаха. Светкавично като маймуна се изкачи върху купола. Наоколо беше тъмнина. Ако имаше ракетен пистолет, щеше да стреля, но нямаше. Включи радиото си. Тръсъци. Ужасни тръсъци. Люкът беше отворен, значи Лангнер беше в станцията.

Изведнъж му хрумна, че е идиот. Каква ракета? Сигурно е било метеорит. Те не светят при падането си, защото на Луната няма атмосфера, но избухват, когато с космическа скорост се разбият в скалите.

Скочи в камерата, затвори люка, пусна въздух, почака, докато стрелките покажат необходимото налягане — 0,8 кг на кв. см, — отвори вратата и смъквайки в движение шлема, се втурна в коридора.

— Лангнер! — извика.

Отговори му мълчание. Така, със скафандъра, нахлу в кухнята. Обхвана я с един поглед. Беше празна! На масата — чинии, приготвени за вечеря, в тенджерата — разбъркана кашлица за омлет, тиганът — до включената вече горелка...

— Лангнер! — изкрещя Пиркс, захвърли негативите и скочи при радиостанцията. И тя беше празна. Неизвестно откъде у него се появи увереност, че е излишно да се качва в обсерваторията, че Лангнер не е в станцията. Значи все пак бяха ракети — тези блясъци? Лангнер е стрелял? Излязъл навън? Защо? И върви към пропастта?

Изведнъж го видя. Зеленото око мигаше: той дишаше. А въртящият се лъч на радара изтръгваше от тъмнината малък, остър блясък — в най-долната част на екрана! Лангнер вървеше към пропастта...

— Лангнер! Стой! Стой!!! Чуваш ли? Стой!! — крещеше Пиркс в микрофона, без да откъсва очи от екрана.

Високоговорителят хриптеше. Трясъци на смущенията — нищо повече. Зелените крилца се размахваха, но не както при нормално дишане: движеха се бавно, несигурно, понякога продължително замираха, сякаш кислородният апарат на Лангнер преставаше да работи. А острият блясък в радара беше твърде далеч: появяваше се на координатната мрежа, начертана върху стъклото, на долния край на екрана, на километър и половина по права линия — значи някъде сред изправените, огромни, вертикални скали под Слънчевата врата. И никак не се движеше. При всеки оборот на водещия лъч проблясваше на едно и също място. Лангнер е паднал? Лежи там — без съзнание?

Пиркс изскочи в коридора. В шлюзовата камера, бързо навън! Хвърли се към херметичната врата. Но когато притича край кухнята, нещо му се мярна — черно, на бялата покривка. Негативите, които донесе и машинално захвърли тук, ужасен от липсата на Лангнер...

Това сякаш го парализира. Стоеше на прага на камерата, държейки шлема в ръцете, и не помръдваше от мястото си.

Всичко е същото, както тогава. "Същото — помисли Пиркс. — Пригответе вечеря и ненадейно е излязъл. Сега аз ще изляза след него... и двамата няма да се върнем. Люкът ще остане отворен. След няколко часа Циолковски ще започне да ни вика по радиото. Отговор няма да има...

— Безумецо, върви! — крещеше нещо в него. — Какво чакаш? Той лежи там! Може би го е повлякла лавина, паднала от върха, не си чул, защото тук нищо не се чува, той е жив, не се движи, не е паднал, но живее, диша, побързай...

Въпреки всичко не се помръдна. Изведнъж се обърна, хвърли се към радиостанцията, огледа внимателно индикаторите. Нямаше никакви промени. През всеки четири-пет секунди крилете на „пеперудата“ бавно се разтваряха — потрепвайки неуверено... И блясък в радара — на края на пропастта...

Провери наклона на антената. Беше минимален. Антената вече не обхващаше околността на станцията — тя изпращаше импулси с максимален радиус.

Приблужи плътно лице към индикатора на дишането. И тогава забеляза нещо странно. Зеленикавата „пеперуда“ не само разтваряше и свиваше крилца, но и равномерно трептеше — сякаш върху бавния дихателен ритъм беше наложен друг, много по-ускорен. Спазми на агонията? Конвулсии? Там умираше човек, а той жадно, с полуотворена уста се беше вторачил в движенията на катодното пламъче — все същите, забавени и разтърсвани от друг ритъм. Изведнъж, без сам да знае защо го прави, хвана кабела на антената и го изтръгна от контакта. И стана нещо поразително: индикаторът с изключена антена, откъснат от външните импулси, не замря — крилцата продължаваха да потрепват по същия начин...

Все още в това непонятно вцепенение достигна пулта и увеличи наклона на радарната антена. Далечният блясък, застинал под Слънчевата врата, започна да се придвижва към края на екрана. Радарът обхващаше все по-близки сектори от местността — и изведнъж на екрана се появи втори блясък, много по-ярък и близък. Втори скафандър!

Това сигурно беше човек. Движеше се. Бавно, равномерно се спускаше надолу, заобикаляше някакви прегради — свиваше ту наляво, ту надясно — и отиваше направо към Слънчевата врата, към другата, далечната искрица — към другия човек?

Очите на Пиркс щяха да изскочат от орбитите. Искрите бяха наистина две: близка — движеща се, и далечна — неподвижна. На станцията имаше само двама души — Лангнер и той. Апаратурата показваше, че са трима. Трети нямаше. Значи тя лъжеше.

Преди да успее да премисли всичко това, беше вече в камерата — с ракетен пистолет и патрони. В следващата минута стоеше на купола и стреляше със сигнални ракети, целийки се косо надолу — все в едно направление — Слънчевата врата. Едва успяваше да изхвърля нажежените гилзи. Тежкия ракетен пистолет подскачаше в ръката му. Не се чуваше нищо, след натискането на спусъка следваше лекият удар на отката, разцъфтяваха огнени ивици, брилянтнозелено и пурпурен пламък, изригваха червени капки и фонтани от сапфирни звезди... Стреляше непрекъснато, без да подбира цвета. Най-накрая отдолу, в безконечния мрак, блесна отговор и оранжевата звезда, избухвайки над главата му, го освети и обсипа, сякаш като награда, с дъжд от пламтящи щраусови пера. И второ — с дъжд от кехлибарено злато...

Стреляше. И онзи стреляше, връщайки се: избухванията на изстрелите се приближаваха. Накрая в едно припламване видя призрачния силует на Лангнер. Усети неочаквана слабост. Целият се изпоти. Даже главата. Беше мокър, като че току-що бе излязъл от банята. Без да изпуска ракетния пистолет, приседна, защото краката му неприятно омекнаха в колената. Той ги провеси надолу през отворения люк на камерата и тежко дишайки, зачака Лангнер, който вече приближаваше.

* * *

Всичко се случи така. Когато Пиркс излезе, Лангнер, зает в кухнята, не погледна индикаторите. Видя ги едва след няколко минути. След колко точно, не знаеше. Сигурно е било, когато Пиркс се мъчеше с гаснещия рефлектор. Когато той изчезна от полезрението на радара, автоматът започна да намалява наклона на антената и това продължи,

докато въртящият се лъч докосна подножието на Слънчевата врата. Лангнер видя там проблясък, който взе за отражение на скафандър; още повече, че тази неподвижност се потвърждаваше от показанията на „магичното око“: онзи (Лангнер естествено помисли, че това е Пиркс) дишаше, сякаш беше загубил съзнание и се задушаваше. Лангнер, без да чака повече, навлече скафандъра и изтича на помощ.

В действителност проблясъкът в радара показваше най-близката от редица алуминиеви мачти — тази, която стои над самата пропаст. Може би Лангнер щеше да се ориентира за грешката си, ако не беше и показанието на „окото“, което подкрепяше и потвърждаваше показанията на радара.

Вестниците писаха после, че „окото“ и радарът се управлявали от електронна апаратура, нещо като електронен мозък, в който по време на катастрофата на Роже се е зафиксирал дихателният ритъм на умирация канадец, и „мозъкът“ повтарял този ритъм, когато възниквала „подобна ситуация“. Че това е нещо като условен рефлекс при определено състояние на „входелите“ на електрическата мрежа.

В действителност всичко беше много по-просто. На станцията нямаше никакъв „електронен мозък“ — а само обикновено автоматично управление, лишено от всякаква „памет“. „Агоналният дихателен ритъм“ възникваше поради пробиването на малък кондензатор; тази неизправност напомняше за себе си само когато изходният люк беше отворен. Тогава напрежението прескачаше от единия контур към другия и в мрежата на „магичното око“ възникваше „биене“. То само на пръв поглед напомняше „агонално дишане“, защото при по-добро вглеждане можеше без усилие да се забележи неестественото трептене на зелените крилца.

Лангнер вече вървеше към пропастта, където смяташе, че се намира Пиркс, осветявайки пътя си с рефлектор, а в най-тъмните места — с ракети. Два от тези ракетни изстрела забеляза Пиркс, когато се връщаше към станцията. След четири-пет минути Пиркс на свой ред започна да призовава Лангнер с ракетни изстрели — и с това приключението свърши.

С Шалие и Севидж беше станало иначе. Възможно е Севидж също да е казал на излизания Шалие: „Връщай се бързо“, както каза на Пиркс Лангнер. А може би Шалие е бързал, защото се е бил зачел и излязъл по-късно от обикновеното? Във всеки случай не е затворил

люка. Това не беше достатъчно, за да може грешката на апаратурата да доведе до пагубни последствия; беше необходимо още едно случайно съчетание на факторите: нещо трябваше да задържи влезлия в кладенеца толкова дълго, че антената на радара, изправяйки се при всеки оборот с няколко градуса, да открие най-накрая алуминиевата мачта до пропастта.

Какво беше задържало Шалие? Неизвестно. Сигурно не авария с рефлектора: твърде рядко се случва. Но нещо все пак беше забавило неговото връщане, докато на екрана се е появил фаталният отблясък, който Севидж — както по-късно и Лангнер — е взел за излъчване на скафандъра. Забавянето е трябвало да бъде не по-малко от тринайсет минути: това потвърдиха после направените опити.

Севидж е тръгнал към пропастта, за да търси Шалие. Шалие, връщайки се от кладенеца, е намерил станцията празна, видял същото, каквото и Пиркс, и на свой ред е тръгнал да търси Севидж. Може би Севидж, достигайки до Слънчевата врата, със закъснение е разбрал, че на екрана се отразява само металният прът, забит в Каменния сипей, но на връщане е паднал и разбил стъклото на скафандъра. А възможно е и да не е схванал механизма на това явление, а просто след напразните търсения, не намирайки Шалие, се е натикал в някакво стръмно място и е паднал — всички подробности не можеха да се изяснят. Така или иначе, двамата канадци бяха загинали.

Катастрофата е могла да стане само на разсъмване. Защото, ако нямаше радиосмущения, останалият в станцията можеше да разговаря с излезлия, даже без да напуска кухнята. Катастрофата можеше да се случи само тогава, когато излизащият е бързал. Тогава той е оставял люка отворен: единствено при такова съотношение на нещата се проявяваше неизправността на апаратурата. А освен това, ако човек бърза, може по-лесно да закъснее, именно защото иска по-бързо да се върне. Негативите ще изпусне, нещо ще счупи — какво ли не се случва при бързане. Радарният образ е неясен: от разстояние хиляда и деветстотин метра металният прът лесно може да се вземе за скафандър на стоящ човек. При стечение на всички тези обстоятелства катастрофата беше възможна, даже вероятна. За пълнота на картината ще добавим, че останалият в станцията трябваше да се намира в кухнята или където и да е, само не в радиостанцията, иначе щеше да

види, че другарят му тръгва в правилна посока, и после не би взел искрата върху южната част за скафандър.

Шалие очевидно не случайно беше намерен така близо до мястото, където загина Роже. Той падна в пропастта, в чийто край стоеше алуминиевата мачта. Тя стоеше там, за да предупреждава за опасността; а Шалие вървеше към нея, защото смяташе, че се приближава към Севидж.

Физическият механизъм на явлението беше прост до баналност. Изискваше само определена последователност на няколко случая и наличието на такива фактори, като радиосмущения и отворен люк на шлюзовата камера.

По-достоеен за внимание беше може би психологическият механизъм. Когато апаратурата, лишена от външни импулси, задвижваше „дихателната пеперуда“ чрез промяната на вътрешните напрежения, а на екрана се появяваше изображението на мнимия скафандър, най-напред първият, а после и вторият човек го вземаше за реалност. Отначало Севидж е мислил, че вижда до пропастта Шалие, после Шалие е бил убеден, че там е Севидж. Същото се беше случило по-късно с Пиркс и Лангнер.

Достигането до този извод беше толкова по-лесно, защото всеки от тях знаеше прекрасно подробностите на катастрофата, в която загина Роже, и помнеше като изключително драматична черта дългата агония на нещастника, предадена вярно и докрай от „магичното око“ на станцията.

Така че — както забеляза някой, — ако изобщо можеше да се говори за „условен рефлекс“, то той се проявяваше не при апаратурата, а при самите хора. Те полусъзнателно достигаха до убеждението, че трагедията на Роже по някакъв непонятен начин се е повторила, избирайки този път за жертва един от тях.

— Сега, когато знаем всичко — каза Тауров, кибернетик от Циолковски, — обяснете ни, колега Пиркс, как се ориентирахте в обстановката? Въпреки че, както сам казвате, не сте разбирал механизма на явлението...

— Не зная — отговори Пиркс. През прозореца заслепяваше белотата на огрените върхове. Техните зъбци стърчаха в гъстата чернота на небето като кости, обгорени до бяло. — Може би заради негативите. Когато ги видях, разбрах, че съм ги хвърлил също като

Шалие. Но вероятно щях да тръгна, ако не беше още едно нещо. С негативите все пак можеше да бъде случайно стечение на обстоятелствата. Но за вечеря имахме омлет — също както те през последната си вечер. Помислих си, че тези случайности са твърде много: че това е нещо повече от просто съвпадение. Този омлет — мисля си — май ни спаси...

— Отвореният люк е бил функция на приготвянето на омлета като сигнал за бързане; така че сте разсъждавал съвършено правилно, но това нямаше да ви спаси, ако напълно се доверявахте на апаратурата — каза Тауров. — От една страна, трябва да й вярваме. Без електронните устройства и крачка нямаше да направим на Луната. Но... за такова доверие понякога трябва да се плаща.

— Това е истина — обади се Лангнер. Стана. — Искам да ви кажа, колеги, с какво най-много ми допадна моят звезден другар. Колкото до мен, от тази главолмна разходка се върнах без особен апетит. Но той — Лангнер сложи ръка на рамото на Пиркс — след всичко, което се случи, изпържи омлета и го изяде до троха. Ето с това ме удиви най-много! Макар и преди това да знаех, че е съобразителен и честен, така да се каже, порядъчен...

— *Какъв?!* — запита Пиркс.

[1] Симулатор — учебен стенд, създаващ илюзия за космически полет. Бел.пр. ↑

[2] Става дума за под повърхността, но всички са го пропуснали, преводач, коректор... — Бел. на Виктор от bezmonitor.com ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.